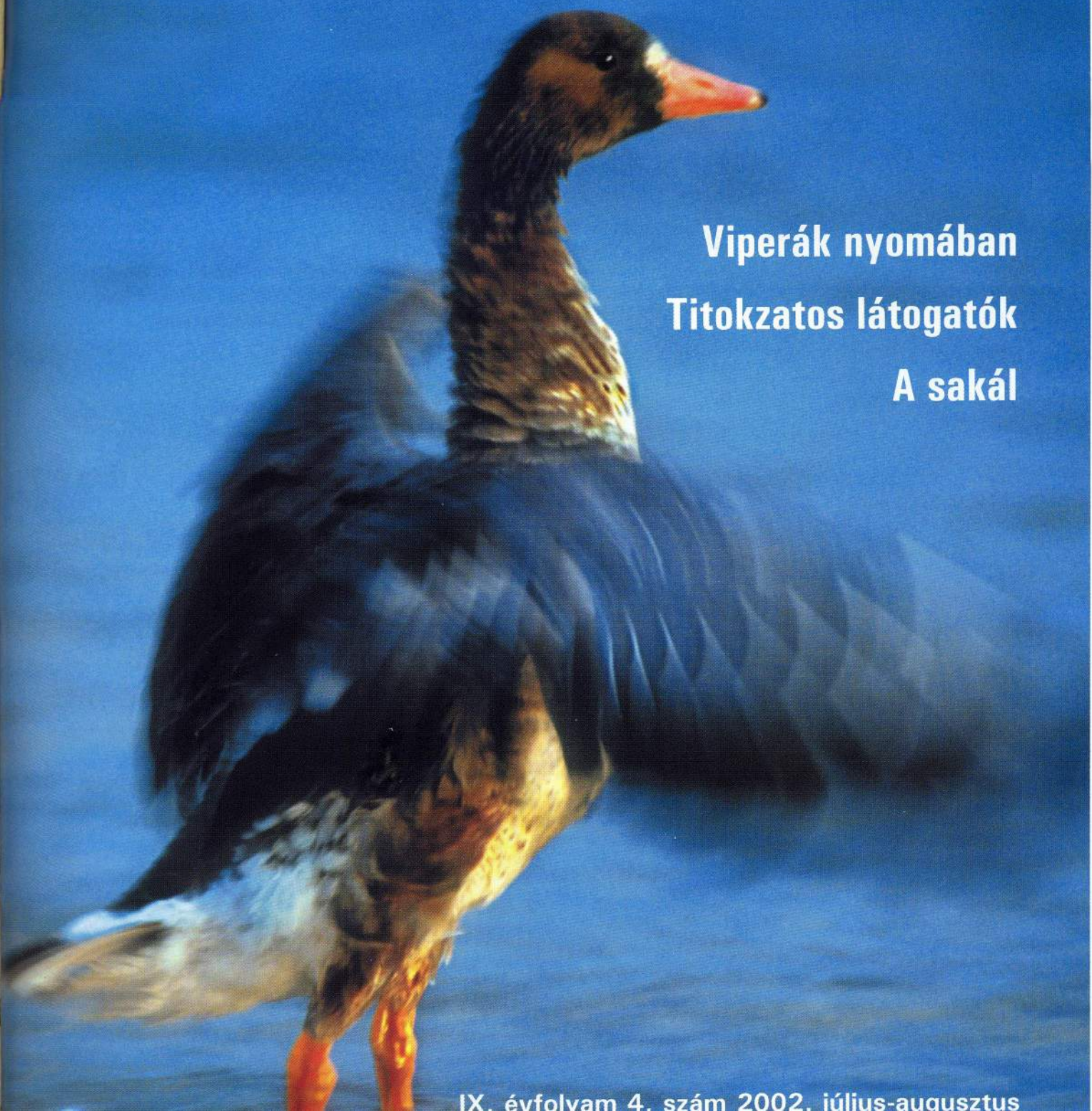

madár

TÁVLAT

Viperák nyomában
Titokzatos látogatók
A sakál

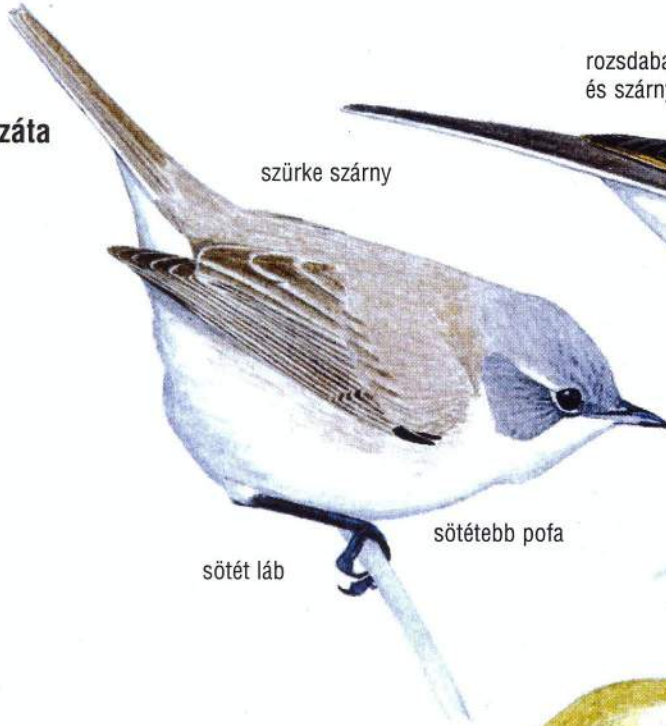
Madárhatározás:

Négy poszátafajunkat vesszük sorra. A legtöbbünk számára közismert barátját azt hiszem nem kell bemutatni. A hímek fekete és a tojók, fiatalok barna sapkája nagyon egyszerűvé teszi a felismerésüket. Ráadásul ezzel a fajjal találkozhatunk leggyakrabban a kertekben, települések parkjaiban. Másik négy poszátafajunk felismerése azonban okozhat problémát.

A kis poszáta szintén előszeretettel választ lakott területeket otthonául. Egyszínű szürkés madár, világító fehér torokkal. Hasonlít hozzá a mezei poszáta, mely a bokrosok, útszélek jellegzetes madara. Legkönnyebben a szárnytollainak rozsdabarna szegélye alapján különíthetjük el az előző fajtól. A képen hím madarat láthatunk, a tojók feje inkább barnás színű, mellük nem rózsás árnyalatú.

A kerti poszáta az egyik legjellegtelemmadarunk. Egyszínű szürkésbarna madár, a legtöbb példány nyakán elütő szürkés foltot visel. Ezzel szemben a karvalyposzáta, jellegzetes, karvalymintás alsófelével elég szembetűnő. A tojók, fiatalok csíkozása nem olyan erőteljes, szemük sem rikító citromsárga.

Kis poszáta

szürke szárny

sötét láb

sötétebb pofa

Mezei poszáta

élénk szemgyűrű

rozsdabarna válltollak
és szárnyfedők

rózsaszínes mell

világos láb

Kerti poszáta

jellegtelen, szürkésbarna
tollazat

erős csőr

szürkés nyakfolt

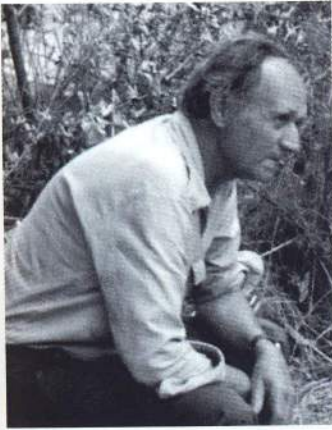
Karvalyposzáta

sárga szem

karvalycsíkos mell

Kikay
2002

Búcsúzunk kedves barátunk Váradi Ferenc 1924-2002

Amikor május utolsó napján a HÉV-szerelvény Békásmegyér felé szaladt velem, azon gondolkodtam, hogyan, milyen szavakkal búcsúztassam el elhunyt kedves barátomat. Nem tudnám megmondani, mikor találkoztunk először, mióta ismerjük egymást, de nagyon rég történt. Valamikor a második világháborút követő években szorítottunk először kezét, akkor, amikor a romjaiból újjáéledt Madártani Intézetben újra megindult a gyűrűző munka. A kezdeti felületes ismeretségből meleg barátság lett, és gyakran állítottuk fel együtt az akkoriban használt húzó- vagy más néven tarlóhálókat, de fogtuk a madarakat lisztkekaccal csalított

kandlikkal is a Budai-hegyekben, a budakeszi Bodzás-árokknál, Budakalász környékén és másutt. Az ötvenes évek elejéről emlékszem egy napos őszi kirándulásra a szegedi Fehér-tónál, ahol a Szijj fivérekkel jártunk, és a Feri által tökéletesített nagy húzóhálóval parti madarakat fogtunk és jelöltünk. Esténként Feri főzött, és kitűnő szakácsot ismertünk meg benne.

Kézügyessége és műszaki leleményessége közismert volt. Egyike volt azoknak, akik elkészítették azt a présgépet, amellyel a gyűrűk készültek, és ami mérföldkövet jelentett a hazai madárgyűrűzés történetében. Tevékeny részt vállalt az úgynevezett tetőháló megszerkesztésében is. Erről a mai gyűrűzők legfeljebb csak hallottak, pedig nagyon elmés és eredményesen dolgozó fogóeszköz volt. Behúzás után, összecsapva óriási sátor alakja volt, ami lehetővé tette a közepén, a hívómadarak körül leszűrt, a hagyományos tarlóhálón használatánál jóval magasabb glettni alkalmazását. A különböző pintyfélék, de különösen a kenderikék és a tengelicek sokkal szívesebben ültek a hosszú szárú katángokra, és nagyobb csapat esetén egyetlen behúzással tucatnál is több madarat lehetett fogni. Feri eredményes gyűrűzőmunkáját számos belföldi és külföldi visszajelentés igazolta.

A mai gyűrűzőket kicsit elkényeztetik a készen kapható, korszerű függőnyhálóknak. Mi annak idején magunk necceltük a hálókat, és Feri a munkahelyén kezét ért baleset ellenére ebben is jeleskedett. De éppen ilyen ügyesen készítette a fülemülék, vörösbegyek stb. fogásához használt kandlikat még a legutóbbi években is.

Alapító tagja volt az 1974-ben megalakult Magyar Madártani Egyesületnek, és szívvel-lélekkel, fáradságot nem ismervé dolgozott az ott megfogalmazott célért. Gyűrűző táborokat szervezett, szeretettel és kitűnő pedagógiai érzéssel foglalkozott a fiatalokkal, emellett folyamatosan gyártotta azokat a gyűrűket, amelyek azután madarak lábaira kerülve szerte repültek Európa szinte valamennyi országába és a távoli Afrikába is. Áldozatos munkáját egyesületünk 1987-ben örökös tagság adományozásával ismerte el.

Súlyos csapást mért rá a sors, amikor a közelmúltban elveszítette kedves feleségét, hűséges társát az életben és fáradhatatlan segítőtjét a gyűrűk készítésénél. Családja, barátai és helyi csoportjának tagjai segítették át a nehéz időszakon. A helyi csoportban ő volt a példakép, mindenki szerette, ő volt valamennyiünk kedves Feri bácsija.

A sors néha nagyon is kegyetlen. Nem érthette meg annak a rétszilasi gyűrűző tábornak ötvenéves évfordulóját, amelyet Zienger Antival és még néhány madarász barátjával szerveztek fél évszázaddal ezelőtt. Várta a napot, készült rá, de a kérielhetetlen halál közbeszólt.

Ferikém, ugyanazt írom le most, amit mondtam az urna előtt állva! Nem felejtünk, Isten veled, nyugodj békében!

Schmidt Egon

Tartalom:

- 2 **60 éve halt meg Molnár Lajos**
Szentendrey Géza
- 4 **A Ferencmajori-halastavakról**
Csonka Péter, Musicz László
- 6 **Viperák nyomában Romániában**
Halpern Bálint – Péchy Tamás
- 8 **Egy elterjedőben levő kutyarakon: az aranyakál**
Dr. Kiss J. Botond
- 9 **Ha már nem félünk a farkastól, ne féljünk a sakáltól se!**
Gellai Tibor fővadász
- 10 **Ahol a lepke (majdnem) olyan fontos, mint a madár**
Interjú Jan van der Made-val
Dobos Zsolt
- 12 **MOZAIK**
- 12 **Gurkhákkal a fészekrablók ellen**
- 13 **Egyre több olasz vadász utazik az EU határain túra**
Lovászi Péter
- 15 **MADÁRBARÁT KERT**
- 15 **Titokzatos látogatók**
Németh Ágnes
- 16 **A szarka**
Siklósi László
- 18 **CSIPOGÓ**
- 20 **KÖNYVESPOLC**

A címlapon
nagy lilik
Szabó László felvétele.

Főszerkesztő:

Péchy Tamás

Kiadja:

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME)

<http://www.mme.hu>

Telefon: 1/275-6247

Fax: 1/275-6267

Szerkesztőség:

2345 Apaj, Platán sor 1.

E-mail: madartav@elender.hu

A lap elektronikus változata:

<http://www.madartavlat.hu>

ISSN 1217-7156

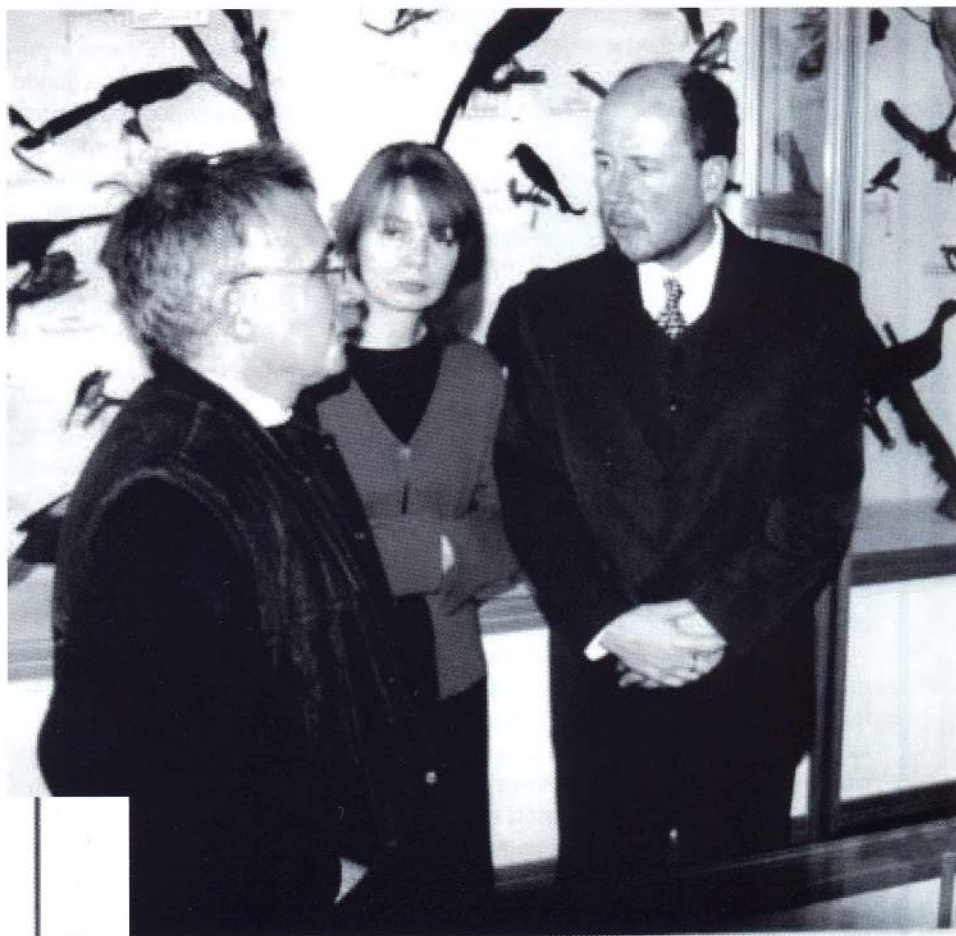
Molnár Lajos emlékkiállítás

Szentendrey Géza

A kiszámíthatatlan sors hozta úgy, hogy 2002. március 11-én a körmendi Olcsai-Kiss Zoltán Általános Iskola ünnepségén vehettem részt.

Az ünnepet, amelyet néhai Molnár Lajos, amatőr ornitológus 1942. március elsejei, 89. évében bekövetkezett halálának 60. évfordulója alkalmából rendeztek, Kramli Imre igazgató úr nyitotta meg.

A Molnár Lajos által gyűjtött, tárolókba rendezett gazdag madár és tengeri állatok, kőzetek, valamint az ünnepelt életét bemutató fotókból és írásos dokumentumokból álló kiállítási anyaga előtt, szép számú hallgatóság jelenlétében Dr. Gyurácz József tanszékvezető főiskolai docens (Berzsényi Dániel Főiskola, Állattani Tanszék), az MME Vas megyei Csoportjának elnöke méltatta a klasszikus amatőr-ségben rejlő értékeket, s a talán kevésbé ismert nagy elődünk madártani munkásságának jelentőségét.

A dédunokák

Sándor Zoltán felvételei

Dr. Gyurácz József méltatta a gyűjteményt

Meg kell vallanom, hogy történelmi jellegű madarászstudásom egy fehér feltja szűnt meg nekem is ezáltal. Pedig Molnár Lajos a sokat emlegetett és sokszor ünnepelt, sokkal jobban ismert nagyjaink által is nagyra becsült madárpreparátumok készítője, gyűjtője, azaz az akkori lehetséges módszereket alkalmazó faunisztika, rendszertanos – ahogy akkor írták, madár-búvár – nemzetközi jó hírnevet is szerzett tudósként szolgálta a hazai madártant.

Ezért vállalkoztam cikk írására, mert úgy gondolom, hogy nekünk, az MME-ben tevékenykedő és nagyobbrészt szintén

amatőr utódoknak illenék többet tudnunk Lajos bácsiról.

Az ötgyermekes takács mesterségű édesapja harmadik gyermekeként 1853. szeptember 1-jén született Körmenten. Ifjúsági éveiről keveset tudunk, de a hatosztályos gimnáziumot már Szombathegyen végezte, ahol latinul öt, németül négy, görögül két évet tanult, ami mindenképpen elgondolkoztató. Rajzból kitűnő eredményeket ért el, és a természetrajzi, természettani ismeretei is jók voltak.

Számunkra az is figyelemre méltó, hogy Csaba Józsefnek – akit a mai fiatal madarászok gondolom szintén kevesen ismernek – mondotta egyszer, hogy akkori tanára, Lakner Ambró kedvelte meg vele a természetet, aki a természetrajzi órákat rendszerint kint a szabadban tartotta, ő hozta össze egy ferencesrendi szerzetessel, akitől a régi módszerű madártömést tanulta. A nagy gyűjteménye létrehozásánál már a csallóközi

ornitológustól, Kunszt Károlytól tanult módon dolgozott. Ő ismertette össze Chernel Istvánnal is, aki többször felkereste molnaszecsődi, későbbi otthonában is.

Molnár Lajos sikeres ember volt. 27 éves korában pályázattal nyerte el a körjegyzői állást, amit nyugdíjba vonulásáig be is töltött. Haláláig hű maradt a vasi községekhez, emberekhez és szolgálta a köz javát. Mint ember is köztisztelőnek örvendett. Feleségével együtt pártfogója volt az elesetteknek, munkásságáért és emberségéért szerette mindenki. Feleségével, aki hat gyermekkel ajándékozta meg, 50 évig élt boldog házasságban. Fia ifj. Molnár Lajos is örökölte apja kezűgyességét és természetszeretétét. Jó rajzoló, festő volt, ezért id. Molnár Lajos rábízta gyűjteménye szekrénybe helyezését és a háttér megfestését 1949-ben bekövetkezett haláláig ő is rendszeres madármegfigyelő volt. Szerteágazó családjáról is sok érdekeset lehetne írni, de most maradjunk Csaba József kortársa emlékezései alapján az ő szakmai munkásságánál.

Az 1893-ban szerveződött Magyar Ornithológiai Központnak /MOK/ ő is külső munkatársa volt, és hosszú élete során értékes adatokat gyűjtött Körmenten, Molnaszecsődön és környékén is. Ő bizonyította be a Molnaszecsődön begyűjtött első példánnyal a nagypirók magyarországi előfordulását, a vörösféjű gébics és a fenyőrigó költését Hidas-hollóson, illetve Molnaszecsődön. A havasi csóka első előfordulási adata szintén innen és tőle származik.

Nagy hatással volt rá Herman Ottó és Chernel István munkássága, akiket személyesen ismert, és adatokat is szolgáltatott nekik. Chernel Istvánnal szoros kapcsolata volt. Segédkezett a "Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségükre" című két kötetes munka elkészítésében. Gyomortartalmakat gyűjtött hozzá. A szerző hálája jeléül dedikált példányt ajándékozott neki. Chernel a Szombathelyi Múzeumnak kívánta összeállítani Vas vármegye teljes madárvilágát, amihez Molnárt kérte fel gyűjtésre és preparálásra.

1902-től a MOK rendes tagja. Negyven év alatt értékes adatokat gyűjtött a Rába vidékéről, melyek a mai madártani megfigyelések alapját képezik. Sok, a megyéről szóló kiadvány épít az ő adataira. Kiemelkedő munkássága elismerésül 1918-ban a Királyi Magyar Természettudományi Társulat díszoklevél-

Kramli Imre igazgató megnyitja a gyűjteményt

ben részesítette, és rendes tagjává választotta. Tudományos munkássága jó részt kiadatlan maradt, mivel kézirata, melynek címe : "Jegyzéke Molnaszecsőd teljes madárvilágának", a háború alatt a Madártani Intézetben elégett. Kiseb publikációi az Aquila, a Természet, a Vasi Szemle és a Rábavidék hasábjain jelentek meg.

Cserékkel kapott világviszonylatú preparátum-gyűjteményéről is Chernel ír először 1898-ban.

Széleskörű kapcsolata volt a világ több múzeumával. Munkája elismertségét mutatja, hogy a washingtoni Smithsonian Institut munkatársának hívta meg. Már a hajójegyeket is megküldték

a családja számára is, de végül is nem utazott el...!

Mesébe illően, csendes természetességgel 89 éves korában halt meg.

E hihetetlenül sokoldalú ember hosszú életútját egy ilyen cikkben lehetetlen bemutatni. Életével és munkásságával részletesebben Csaba József : Molnár Lajos ornitológus élete és munkássága részben publikált kézirata és az 1997-ben az Olcsai-Kiss Zoltán Általános Iskola közössége és az általuk felkért szerzők munkája eredményeként megjelent monográfia segítségével ismerkedhetünk meg. Gyűjteményének egy része is az iskola állandó kiállításán tekinthető meg.

A Ferencmajori-halastavakról

Csonka Péter, Musicz László

Aki rendszeresen olvassa a Madártani Tájékoztató Tűzök faunisztikai rovatát, az érdekes madármegfigyelések között gyakorta találkozhat a Ferencmajori-halastavak nevével. A tőrendszer immár két évtizede áll a rendszeres madártani kutatások "keresztüzében", és híre napjainkra jóval túlmutat a régió

Pusztai ölyv

Péchy Tamás

határain. Bátran kijelenthetjük, hogy e dunántúli viszonylatban nagy kiterjedésűnek számít, mintegy 335 hektár vízfelületű tőrendszer az Észak-Dunántúli madárfajokban egyik leggazdagabb vizes élőhelyének számít. Az itt megfigyelt több, mint 250 madárfaj és az itt fészkelő mind gazdagabb madárvilág révén joggal tart számot a megkülönböztetett figyelemre.

A tőrendszer első tavait (a középső négy tőegységet) csupán 1962-ben létesítették, de az itt kialakult rendkívül gazdag – dunántúli viszonylatban kimagasló – madárvilág ökológiai hátteréhez hozzátartozik az a tény, hogy e tájon a XVIII. század közepéig hatalmas kiterjedésű, langyos forrásokkal táplált mocsárvilág húzódott Tatától a Dunáig. Ugyancsak fontos ökológiai tényező, hogy a tőrendszer az európai madárvonulásban oly fontos szerepet betöltő Dunától mindössze 4 kilométerre található, de a Gerecse peremhegyei is csupán 1 km-re emelkednek innen.

4 Mindezen természetföldrajzi adottságokon túlmenően említésre méltó, hogy az 1989-90 időszakában itt kialakított to-

vábbi 9 tőegységgel Észak-Dunántúli legnagyobb mesterséges halastőrendszerévé <<http://www.extra.hu/mme-kom-eszt/kiegfajl/fmajor.gif>> alakították.

A tőrendszer elsődlegesen a haltenyésztés céljait szolgálja, de számottevő a hozzá kapcsolódó liba- és kacsatenyésztés és a nádtermelés is. Az őszi időszakban rendszeresen szerveznek itt vízivad vadászatokot is.

A halastőrendszer Komárom-Esztergom megyében Tata városától 5 km-re északra található. Vasúton nem közelíthető meg közvetlenül, de autóbusszal és személygépjárművel nagyon egyszerű célpontja a madarászoknak.

Fekete sas

Péchy Tamás

Az egykori állami gazdasági tavak ma magántulajdonban vannak (Tatai Mezőgazdasági Rt., továbbiakban Rt.), látogatásuk engedélyhez kötött! A területre tévedő jó szándékú madarászokat a halászsok és a biztonsági őrök nem küldik el, de néhány íratlan szabályt – a halászsok és természetvédők közötti további jó együttműködés érdekében – illik betartani:

- érkezésünk pillanatában (és nem több óra múlva) be kell jelentkezni a főhalásznál vagy a biztonsági őrnél a központi épületnél, a halászháznál,
- tömeges kirándulást engedély nélkül ne szervezzünk a tavakra!
- az utasításokat be kell tartani!
- a gazdálkodói munkában ne akadályozzuk a munkásokat!
- a személygépjárművel a halászháznál le kell parkolni, azzal a töltésen mozogni szigorúan tilos!

Kérjük a fenti pontok betartását, több szempontból is:

- saját magunk valamint a madár- és természetvédelem jó megítélése érdekében,
- továbbá az MME Komárom-Esztergom megyei Csoportja a területen madárvédelmi tevékenységet, környezeti nevelést folytat és tábor rendez immáron tizenkét éve, és az egyesület nem kíván konfliktusba keveredni a terület tulajdonosával.

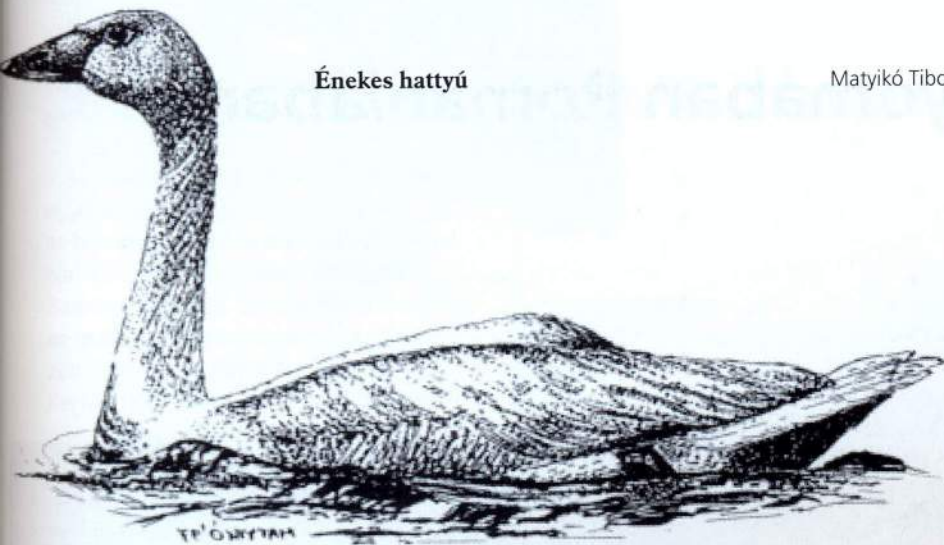
A fenti "szent" beszéd után ismerjük meg a tavakat!

Az 1981 óta itt végzett rendszeres kutatások, madármegfigyelések eredményeként napjainkig 252 madárfaj előfordulását bizonyították. Olyan magyarországi, sőt európai viszonylatban is említésre méltó ritkaságok is előkerültek a tavakról és szűkebb környezetükből, mint a füles vöcsök, kis hattyú, vörös ásólúd, pusztai ölyv, fekete sas, fekete szárnyú székicsér, vándor partfutó, nyíl-farkú halfarkas, sarki csér, kenti csér, kacagó csér, karmazsinpirók és még sorolhatnánk.

A tőrendszeren mintegy 90 madárfaj fészkel. Közülük említésre méltó a meglehetősen rendszertelenül 1-1 párban fészkelő vörös gém, a változó nagyságban (1-4 pár) költő fokozottan védett bölömbika, a stabilizálódó állományú (a vízjárástól és állástól függően 8-17 pár) nyári lúd, az 1-2 pár üstökös réce, a közelben fészkelő hamvas rétihéja, a 2-3 pár kékbegy és fülemülesítke, valamint a sekély vizű rétmaradványokon költő néhány pár piros lábú cankó.

A halastőrendszer szerepe a tavaszi és őszi vonulásban felértékelődik. Nagy egyedszámban vonulnak, táplálkoznak és pihennek a gémekek, kócsagok, récék, parti madarak, de fontos útvonala az Által-ér völgye a vonuló gólyáknak és ragadozó madaraknak. A tavak szerepe a vadludak pihenésében és telelésében is felértékelődni látszik. Nem volt ritka a több ezres vetési lúd és nagy lilik egyes csapat sem az utóbbi két évben.

Mint már említettük, a tavakon nem kizárólag állományfelméréssel és madárvédelemmel foglalkozunk, hanem neveljük is az ifjúságot környezettudatosságra. Ennek érdekében a leghangosabb programunk a régióban éven-

Énekes hattyú

Matyikó Tibor

rült azt elérnünk a Duna-Ipoly Nemzeti Park szakembereivel együttműködve, hogy a terület vadászati terheltsége mind időben, mind térben a madarak számára kedvezőbbé váljon.

Ez évtől az I-es és IV-es tavak a teljes évben vadászatmentesek lesznek, míg vadászati idényben 10-14 naponként lehet egy vadásznapot lebonyolítani a többi tizenegy tavon. Ez a tavak vadászati nyomásának csökkentésében óriási előrelépés! Természetesen az ideális állapot az lenne, ha a vadászat kizorulna a tavokról, de erre most reális esély nincs!

te augusztusban megrendezett – immáron tizenkét éve – "Hopp Ferenc" Természetismereti Tábor, melyben egy-egy alkalommal körülbelül 140 érdeklődő fordul meg. A tábori munkában a fő hangsúlyt a táj és természeti értékeinek megismertetése, hagyománytisztelő szemlélet átadása kapja, de természetközelségben megismertetünk madarakat, emlősöket, lepkéket, kételtűeket, hüllőket, növényeket és gombákat a táborlakókkal. A terület rendkívül jó kutatottságához nagymértékben hozzájárul táborunk, mely 1991 óta minden évben ugyanitt, ugyanabban az időpontban kerül megrendezésre. E törendszereken kerülnek megrendezésre a Európai Madármegfigyelő Nap megyei eseményei is, és ide invitáljuk az esetenként kül-

Nagy kócsag

Szűcs László

Gyűrűs fülőke

Zsoldos Árpád

földről érkező vendégeinket is, ha "valami érdekeset" kívánnak látni (ez legtöbbször sikerül is).

A tavakon megyei csoportunk természetismereti tanösvény kialakítását kezdte meg 2002-ben, melyen fejlesztés keretén belül két madármegfigyelő torony felállítására is sor kerül. A gazdálkodóval kialakított jó kapcsolatnak remélhetőleg ez csak az első lépése, és bízunk benne, hogy további olyan természetvédelmi infrastruktúra is a Ferencmajorba kerül, mely a természeti értékek hatékonyabb védelmét és bemutatását szolgálja a jövőben.

A 2002-es évtől a Ferencmajori- és a közelben található Réti-halastavak az Öreg-tó Ramsari terület védő zónájának részévé váltak (folyamatban van a Ferencmajori-halastavak helyi jelentőségű természeti területté nyilvánítása), ezen ténynek is betudható, hogy az áprilisban folytatott éves vadászati ütemterv egyeztetésénél és összeállításánál sike-

A vadászat mellett mi okoz még fejlődést a természeti értékmegőrzés területén? A nádvágás és égetés, illetve a nem kiszámítható vízkormányzás elsősorban költési időben okoz károkat. A természetvédelmi problémák és konfliktusok ezek számlájára írhatók.

Az itt található természeti értékek megőrzése csakis a területtulajdonos megfelelő kezelési gyakorlata révén biztosítható hatékonyan, melynek érdekében több éve jó kapcsolatot ápolunk az Rt-vel, és ha lassan is, de előremutató jelek láthatók, a gazdálkodói szemlélet is lassan változik.

Bízunk benne, hogy a mindössze 4 évtizedes múltra visszatekintő Ferencmajori-halastavak egyre több természetkedvelőnek nyújthatnak élményeket, és abban is, hogy e törendszere Egyesületünk révén még szép jövő vár!

Bővebb információkért fordulj Csonka Péterhez a 30/281 4834-as számon!

Viperák nyomában Romániában

Halpern Bálint – Péchy Tamás

Az elmúlt év során a Környezetvédelmi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala (TVH) kezdeményezésére az MME Rákosi vipera Védelmi csoportja a TVH-val és a Kiskunsági Nemzeti Parkkal (KNP) közösen pályázatot nyújtott be az Európai Unió Life-Nature alapjához a Rákosi vipera hosszú távú, hatékony védelmét megalapozó közös program anyagi támogatására. Ezen pályázat előkészítése során látogattunk el Romániába, a tulcea-i Duna-delta Kutatóintézetbe (Danube Delta National Institute for Research and Development), ahol 1999 óta folyik egy LIFE-Nature által támogatott program. A romániai program célja a deltában két elszigetelt foltban megtalálható sztyeppi vipera (*Vipera renardi*) állományainak hosszú távú megvédése. A 2001. augusztus 23-29. közötti látogatásunk célja ezen program behatóbb megismerése volt.

Igazából a deltában található viperák taxonómiai besorolása a mai napig nem tisztázott teljes mértékben. A korábban *Vipera ursinii renardiként* ismert alfajt az utóbbi években – főleg genetikai vizsgálatok eredményeire alapozva – kiemelték a *Vipera ursinii*-formakörből, és

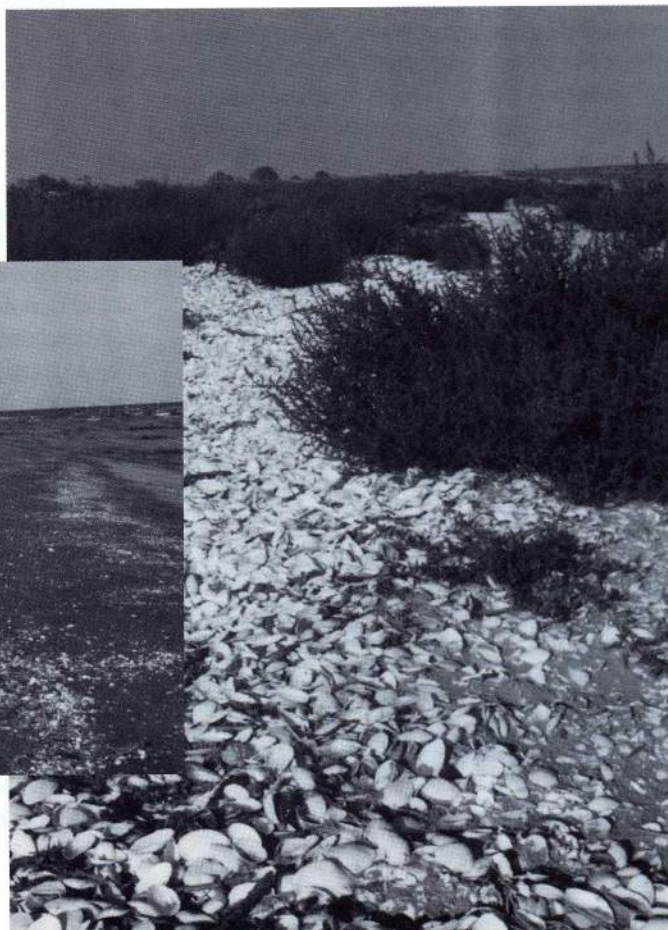
különálló fajként kezelik (*Vipera renardi*). Azonban a Dunának köszönhetően a deltai populációk valószínűleg igen régóta elszigeteltek az ukrainai sztyeppi vipera

Alkalmi hajósunk, Fegyva

A perisori komp

populációktól, így felmerül a lehetősége, hogy az eddig genetikai módszerekkel nem vizsgált állományok esetleg más-hova sorolandók. Elképzelhető, hogy a Kárpátok keleti lábainál és Moldáviában leírt *Vipera ursinii moldavicaval* közelebbi rokonságot mutatnak, mint a sztyeppi viperával. Mindezek mellett egyelőre

A sztyeppi vipera élőhelye

ezeket az állományokat sztyeppi vipera-ként említik a Duna-delta Intézet hivatalos kiadványai.

Vendéglátónk, Dr. Török Zsolt – aki egyébiránt a fajvédelmi program felelőse is – részletesen ismertette a faj romániai helyzetét. Mint megtudtuk a faj Szent-györgyi (St. Gheorghe) állománya az utóbbi időben erősen megfogyatkozott. A jelenség hátterében az élőhelyeket elfoglaló illetve felszabdáló erdőtelepítés, valamint egy korábban elsüllyedt és a Dunán keresztbe fordult uszály által felduzzasztott víz okozta árvíz áll (az uszályt azóta már kiemelték). A másik, perisori állomány helyzete jóval biztatóbb. Elhelyezkedéséből következően viszonylag védett az antropogén hatásoktól. A mintegy 1000 hektáron találha-

A kolozsvári szénafüvek

fényképfelvételeket, és biometriai adatait felvettük, természetesen szabadon engedjük az egyedet.

Tapasztalataink megerősítettek bennünket, hogy a későbbiekben szükséges a kooperáció a romániai kollégákkal. A nagy egyedszámú perisori állomány lehetőséget nyújt azon módszerek tökéletesítésére, melyek valószínűleg elengedhetetlenek lesznek a jövőben a rákosi vipera állományainak nyomonkövetésében.

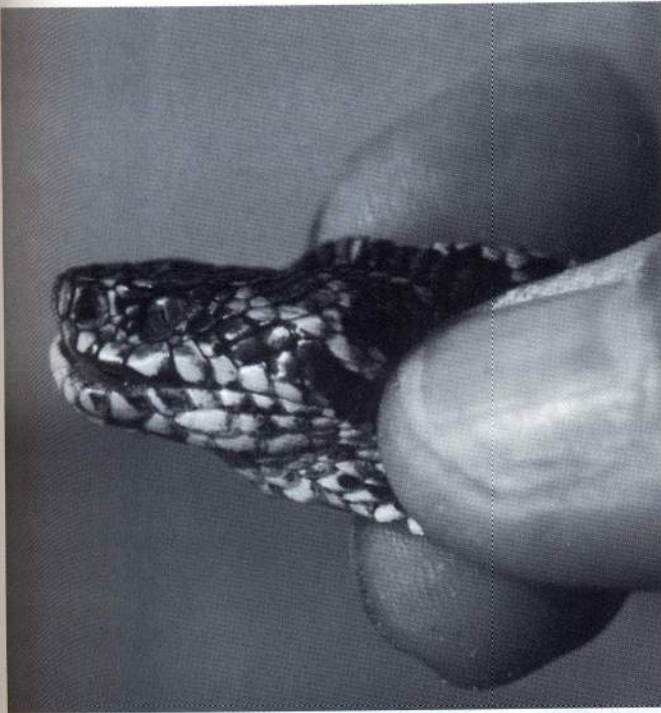
Romániai tartózkodásunk során felkerestük a rákosi vipera ko-

rábbi előfordulási helyét, a Kolozsvár feletti kaszálóréteket (Fânatele Clujului). Innen az '50-es évek óta nem jeleztek élő állatot, az utolsó halott példányt 1967-ben azonosították a Bolyai Egyetem kutatói. A volt élőhely bejárása során megfigyelhettük, hogy habár a magyarországi élőhelyektől teljesen eltérő domborzati viszonyokkal rendelkezik a terület, mégis a mikrodomborzati változatosság illetve a nedvesebb és szárazabb növényzeti társulások mozaikos előfordulása mindenképpen sok hasonlóságot mutat, megteremtve a faj számára nélkülözhetetlen életfeltételeket. Azonban a terület viszonylag kis kiterje-

Ma már nem él itt vipera

dése illetve a közvetlen közelében és rajta is folyó intenzív mezőgazdasági tevékenység (kaszálás, legelő birkanyáj) szinte lehetetlenné teszi bármilyen kis létszámú populáció zavartalan fennmaradását. Személyes beszélgetéseink során a helyiek elmondták, hogy a kígyókat azon nyomban agyonverték, mihelyt – általában kaszálás közben – rábukantak egyre. Mivel hasonló esetre nem került sor az elmúlt 30-40 év során, ezért megerősíthetjük a faj ezen populációja kipusztulásának tényét.

Egy öreg nőstény

Halpern Bálint felvételei

tő, nagy egyedszámú állományt egyedül a közelben élő halászsok félvad körülmények között tartott házidisznói veszélyeztették, melyeket azóta már – a program részeként – eltávolítottak a területről.

Látogatásunk során lehetőségünk nyílt személyesen is ellátogatni Perisorba. Az élőhelyet az egyik oldalról a Fekete-tenger, a másik oldalról a Duna által táplált édesvízű tórendszer határolja. A területet homokdűnékre települt félig zárt gyepek borítja. Bár az időpont nem kedvezett a kígyófogásnak, sikerült megfigyelnünk egy gravid nőstény sztyeppi viperát. Miután elkészítettük a későbbi azonosításához felhasználható

Egy elterjedőben levő kutyarokon: az aranysakál

Dr. Kiss J. Botond

Ki ne ismerné Kiplingtől A dzsungel könyvét? A sokat olvasott állattörténetek egyik alakja Tabaki, a sakál. Itt kétségkívül az aranysakálról (*Canis aureus*) van szó, hisz más sakálfaj nem él Indiában, amelynek állatvilágát Kipling, aki ott élte le gyerekkora nagy részét, kitűnően ismerte. Azt viszont aránylag kevesen tudják a sakálról, hogy legalább is az Európában előforduló alfaja, a *C. a. moreoticus* Geoffroy 1835, a legtöbbször vitatott állatok egyike. Állatföldrajzi, kultúrtörténeti, irodalmi, járványtani, rendszertani, magatartás-biológiai stb. megközelítések lehetségesek, s mert hosszasan el lehetne cserkészni a sakálprobléma körül, csak találmányra választunk ki néhány témakört.

Igy pl. fölmerült őshonosságának kérdése, hisz olyan elméletek is vannak, hogy berber kalózkodók telepítették volna be a balkáni partokra, az ottani állattenyésztőkkel szembeni büntető-, mintegy biológiai fegyverként. A víruskutatók szerint járványtani szempontból a veszélyesség egyik leglényegesebb afro-ázsiai vektora, hordozója. A kutya eredetére vonatkozó elméletekben sokáig ezen egyik legrégebb háziállatunk ősei közé sorolták, maga a Nobel-díjas magatartás-kutató, Konrad Lorenz is úgy tekintette, mint a kutya fajták egy részének ősalakját (manapság általában a farkast tekintik az egyetlen közvetlen kutyaősnek). Hasonlóképpen a magyar szakkörökben is sok port felverő nádifarkasviték egyik visszatérő motívuma szintén a sakál volt, egyesek szerint ő lett volna az a bizonyos nádifarkas is, amellyel pl. az Arany János Toldija tusakodott. De a sakál érdekes, mint a csoportos magatartáskutatás alanya is. Így a Jane Godall – Hugo Lewick kutatópáros igen érdekes tanulmányt szentelt neki, s írt róla az *Inocent killers – Ártatlan gyilkosok* c. megragadó könyvében. Számunkra a sakál pillanatnyilag más okból érdekes: terjeszkedik, vándorol.

Eredeti elterjedési területe magába foglalja Délkelet-Európát, Észak- és Közép-Afrikát, Kis- és Közép-Ázsia nagy részét, Délkelet-Indiát. Bár a Balkánon már gyakori vad, a szakirodalom szerint Dobruzsza képezne elterjedési területének északi határát. Manapság ő a delta-

vidéken s a lagúnák környékén élő legnagyobb szárazföldi ragadozó. Az utóbbi évtizedben gyakran lehetett e fajt észlelni Észak-Dobruzsza erdeiben, Tichile[ti környékén a gazdák már kártételeiről panaszkodnak. 2000 januárjában a Tulcea megyei Dorobanji helységben veszett sakált lőttek, e vad többször is megjelent Galați közelében, de eljutott már Észak-Moldováig, valamint Havasalföld nyugati részéig. Bár egyelőre még csak szórványosan feltűnő, magános példányok formájában, de Erdélyben is jelezték. Bethlen- ill. Szamosfalva közelében látták, lőtték, mindazonáltal szakember kezébe került, hiteles bizonyító példányról nincs tudomásunk. A terjeszkedés iránya világosan kimutatható észak és nyugat fele, s a faj alkalmazkodóképessége, ökológiai rugalmassága biztos útlevelet nyújt neki Közép- és Nyugat-Európa fele.

Románia viszonylatban egyelőre még csak a Dobruzsai-fennsíkon nem számít ritkaságnak. A tulajdonképpeni deltából kevés biztos adat van. Így pl. a '80-as években Maliuc-on lőttek több példányt, 1994-ben pedig Sf. Gheorghe mellett találtak egy frissen elhullott sakált. Sajnos, egyikük sem került megvizsgálásra. Kevésbé zárt, parkjellegű erdőkben, bozótosokban, ahonnan a nádas sincs túl messze, figyelték meg leginkább őket. Ilyen jellegzetes élőhely pl. a lagúnavidéken Grindul Lupilor (Farkasok Szigete, régi nevén Kurtbei). Itt magam is nemegyszer láttam olykor négyet is egyetlen napon, s a leégett erdő helyén megtelepedett bozótban több lakott kotorékát találtam. Ezen a környéken őszi-téli estéken gyakran lehetett hallani jajgató, kaffogásokkal megszakított panaszos üvöltésüket.

A sakál kinézésre a róka és farkas közötti átmenet, közepes kutyánagyságú, kimondottan kutyakinézésű állat. Pofája hegyesebb a farkasénál, tompább, mint a rókáé. Farka rövidebb ezekénél, hirtelen végződő, általában lelógatva hordja. Valamivel nagyobb a rókánál, testtömege 12 - 18 kg. Színében is átmenet e két faj között, jellegtelen sárgás-szürke, hátoldalán hosszanti sötét csíkokkal, amelyek távolról is jól kivehetőek, ami

különösen akkor lényeges, amikor a felriasztott vad 200-300 m vágta után megtorpan, és a futásirányára merőlegesen állva pár pillanatig visszafele figyel. Meglehetősen óvatos vad, leginkább alkonyat után jön elő. Napközben sűrű bokrosban, földbe ásott üregekben tartózkodik, de menedékkül más fajok kotorékait is elfoglalja, így pl. a Grindul Lupilor-on elhagyott borzvárakban találtam sakálokot. A háziállatok eltávolítása a Grindul Lupilor-ról, ami nem a Természetkezelőség szorgalmazására történt meg, ahogy illene, hanem a Con[an]ja-beli hús vadászok vadászóakcióinak eredményeképp, bizonyára egy fontos táplálkozási bázisától fosztotta meg a sakált, vélhetőleg ezért széledtek szét mostanában e biztos tanyahelyükről.

A sakálnak Afrikában és Ázsia közepes, valamint déli vidékein jelentős ökológiai jelentősége van mint hulladékeltakarító. Mivel nálunk még csak szórványosan fordul elő, napjainkban ökológiai szempontból még nincs felmérhető jelentősége. Bár hallani baromfitolvajlásairól, kismalac-, kisbárány elrablásáról, az információk hitelessége még ellenőrzésre szorul. A vadállományban sem tehet jelentősebb kárt, hisz egyetlen, gondatlanul kezelt vetőgép pl. carbofuran hatóanyaggal csávázott kukoricával több kárt tehet az apróvadban, mint egy farkára való sakál. Tény, hogy mint opportunistá fajnak, a sakál ökológiai fülkéje meglehetősen tág, rugalmasan alkalmazkodik a legkülönbözőbb életkörülményekhez. Törvényes vadászidénye szeptember 15. - március 31. között van, de bizonyára csak véletlenül kerül puszkavégre, szervezett hajtóvadászat vagy les alkalmazásával. Mivel bundája leginkább a kutyaéhoz hasonló, szűcsiparilag kevésbé keresett. Jól kidolgozva esetleg ágyelőnek, férfibunda-gallérnak alkalmas.

Bár fajlistánkat gazdagítja, mint a biológiai sokféleség egyik megnyilvánulása, vadgazdáinknak, erdészeinknek egyelőre ajánlatos a déli kutyarokon ökológiájának figyelemmel való kísérése, a sakállal szembeni várakozó állápontra való helyezkedés. akárcsak általában a jövevényfajok esetében.

Ha már nem félünk a farkastól, ne féljünk a sakáltól se!

Gellai Tibor fővadász

Azon szerencsés kevesek közé tartozom, akinek módjában állt a hazánkból csaknem évszázada kipusztult, Európa egyik legkevésbé ismert ragadozó emlős állatfajának az elmúlt évtizedben történt visszahonosodását figyelemmel kísérem.

A közönséges, más néven aranyakál, eredetileg Afrika etiópiai területéről származik. A monda szerint Európába a föníciaiak hozták be, mintegy "biológiai fegyverként" felhasználva az adózni nem akaró balkáni pásztor népek megbüntetésére.

Jelenlegi elterjedési területe Kelet- és Észak-Afrika, Délkelet-Európa, Ázsia déli része, keleten Burmáig, északi elterjedésének határa Magyarország déli határvideke, Dalmácia, Horvátország és a mai Jugoszlávia északi területei.

Hazánkban egykor elsősorban az alföldi nagy kiterjedésű nádasok állandó vadja volt (innen a népies nádi vagy réti farkas elnevezése). Száz évvel ezelőtti Balkán-félsziget irányába történő

visszahúzódásának legfontosabb oka a folyamszabályozási munkák során lecsapolásra került vizes élőhelyek megszűnése, a nagy kiterjedésű sztyeppterületek mezőgazdasági művelésbe vétele, valamint a településszerkezet megváltozása lehetett.

Vadászterületünkön, mely Szigetvártól délnyugatra található a 90-es évek elején találkoztunk az első "hódító" egyedekkel. Ezek az állatok az évtized közepére meghonosodva stabil szaporodóképes családi csapatokat alkottak. Véleményem szerint a visszatelepülésnek három fő oka lehetett. Elsőként a hazai élőhely pozitív változása (pl. több száz hektáros elgazosodott, művelés alól kivont területek megjelenése), másodsorban a balkáni élőhelyen a létszámnövekedés miatti vándorlás nagyobb mértékű beindulása, harmadszor a balkáni háború állandó zavaró hatása.

Megjelenése és meghonosodása nem kis riadalmat keltett. Egyesek a mérhetetlen túlszaporodásának vízióját látva a vadállomány kiirtásától tartva, helyi "keresztes" háborút hirdettek ellene. Szerencsére ebből semmi sem lett.

A sakál elsősorban éjszakai állat. Rendkívül óvatos, mint egy indikátora a területnek, élőhelyén nem tűri a zaklatást, ott egész éven át nyugalomnak kell lennie. Ahol a sakál nyugalmat talál, ott nyugalma van az egyéb vadfajoknak is. Búvóhelyül a sűrű részeket választja, néha kotorékot is használ. Kerüli a nagy kiterjedésű, zárt állományú erdőtömböket, a ligetes, bokros területeket kedveli inkább.

Egy-egy családi csoport (szuka, kan és kölykeik) territórium, melyet más csoportokkal és kóborló példányokkal szemben védelmeznek, 2,5-4 km². Szürkületben táplálékszerzésre indulásuk előtt kórust alkotva hallatják semmivel össze nem téveszthető vonyításukat, melyre a szomszédos csoportok szinte azonnal válaszolnak. Emberlakta települések közelébe csak hideg, ködös időben merészkednek, de akkor sem törnek be oda. Főként a döggutakat keresik fel. Mivel táplálékát első-

sorban kistrágcslók alkotják, így legtöbbször magányosan vadászik, de a sebzett vadat csoportosan keresik meg.

Fő tápláléka külföldi és hazai vizsgálatok alapján (Lanszi J. 2000) elsősorban apró rágcsálók közül tevődik ki, szívesen fogyaszt döögöket, tavaszi, kora nyári időszakban a magukra hagyott, csülkös vadfajok újszülöttjeiből nem jelentős mennyiséget ugyan, de néhányat elejthetnek. Területünkön apróvad nem szerepelt táplálékában, de ez valószínűleg az egyébként

is alacsony apróvad létszám miatt van így. Véleményem szerint nyulas területen esetleg jelentősebb kártétele lehet. Testtömege 7-15 kg, mely kétszerese a rókának. Megfigyelésem szerint azon a területen, ahol sakál él, a róka elsősorban csak váltó vad. Mivel azonos táplálékbazison élnek, a sakál "kordában" tartja a rókát. A prédáállatok szempontjából pedig mindegy, hogy sakál vagy róka áldozatai lesznek, de az már nem mind-

egy, hogy adott méretű területen egy sakál vagy három négy róka él-e.

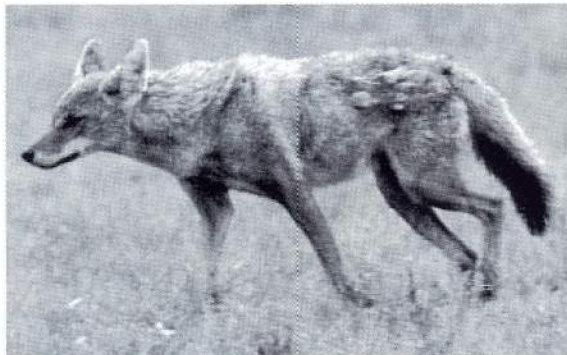
A sakál által használt területen élő őzállomány létszáma a megjelenést követő két-három évben csökkent, majd a következő két három évben a kiinduló létszám kb. 80%-os szintjét elérve stabilizálódott. Az őzek testtömeg átlaga az elmúlt tíz évben mind a két ivarnál kb. 2kg-os növekedést mutatott. A testtömeg növekedését pár év fáziskéséssel követte a trófea tömegének növekedése is. 2000-ben került elejtésre a terület eddigi legnagyobb trófeasúlyú őzbakja, amely 564g-ot nyomott, és természetesen a sakálos terület kellős közepén élt.

Összességében elmondható, hogy a vadállományra gyakorolt, az emberénél lényegesen hatékonyabb, természetes szelektáló hatásával növeli a terület változatos élővilágának biológiai értékét.

Terjeszkedésének várható iránya észak-északnyugat, elsősorban a somogyi dombvidék erdős, ligetes területein alakít majd ki kisebb-nagyobb törzsállományokat. Véleményem szerint az "úttörő" egyedek mára a Balaton déli vonaláig juthattak el. Az elkövetkező 15-20 évben a Dunántúl egész területét benépesítik majd.

Vadászatáról elmondható, hogy mivel rendkívül óvatos vad, elejtése nagy türelmet, kitartást igényel a vadásztól. Téli időszakban dögtereken valamivel könnyebben vadászható. Jól hajtható, de hajításban kb. annyival jár a róka előtt, mint a róka a csülkös vad előtt.

Végezetül kell-e nekünk a sakál? – kérdezhetjük. Ezt szerintem a természet eldöntötte helyettünk, fogadjuk el, s tanuljunk meg vele együtt élni! Leszokhatnánk arról a téveszméről, hogy egy természetesen működő ökológiai rendszer kizárólag a mi kényünket, kedvünket van hivatva szolgálni. A ragadozóknak, így a sakálnak is e rendszereken belül sokkal összetettebb és fontosabb funkciójuk van, mint azt mi, laikus emberek objektíven képesek lennénk megítélni.

Ahol a lepke (majdnem) olyan fontos, mint a madár

Interjú Jan van der Made-val, a holland Lepkevédelmi Alapítvány (De Vlinderstichting) igazgatójával

Dobos Zsolt

Az MME Nappali Lepke és Szitakötő Védelmi Szakosztály idén tavasszal vette fel a Holland Lepkevédelmi Alapítvánnyal a kapcsolatot. A jövőben egyre több közös programot szeretnénk kidolgozni a hollandokkal, mind a kutatások, mind pedig a szervezés, szemléletformálás terén. A nagy szervezési tapasztalatokkal és nemzetközi kitekintéssel rendelkező Holland Lepkevédelmi alapítvány igazgatójával készült riportot Dobos Zsolt alapítványi alkalmazott készítette.

Ilonczai Zoltán titkárhelyettes

■ *Ha jól tudom, az Alapítvány egyik létrehozója voltál. Mikor és milyen okokból jött létre a Vlinderstichting?*

■ Valóban én voltam az egyik életre hívó 1983-ban. A szervezet az akkori mezőgazdasági főiskola (ma már egyetem) keretein belül kezdte meg működését. A létrehozás szükségességét pedig elsősorban két okkal magyarázhatjuk. Először is minden forrásból egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a nappali lepkék helyzete Hollandiában fokozatosan romlik, másodsorban az akkori természetvédelemben semmilyen jelentőséget nem tulajdonítottak a gerincteleneknek, így a lepkéknek sem.

■ *Mik voltak a szervezet eredeti célkitűzései, és változtak-e ezek azóta?*

■ Elsősorban a holland lepkefauna megőrzését és helyreállítását tartottuk szem előtt az alapításkor. Mostanra ez annyiban változott meg, hogy már a szitakötőkkel is foglalkozunk és már nem csak Hollandiára kiterjedően, hanem európai, illetve globális szinten képviseljük ezen csoportok védelmét.

■ *Az alapításkor kaptatok-e anyagi vagy egyéb támogatást a főiskolától ill. a minisztériumtól?*

■ Két tekintetben kaptunk ilyen segítséget. Az alapítás idején egy országos

nappali lepkefelmérő programot indítottunk, ennek során a fajok élőhelyeit térkepeztük fel mintegy ezer önkéntes segítségével. A programot a Prins Bernhard Fonds támogatta anyagilag, enélkül nem lehetett volna belekezdni. Emellett a főiskola helyiséget és irodai eszközöket biztosított a számunkra, valamint azt, hogy munkaidőm egy részét a szervezéssel tölthettem.

■ *Az önkéntes munkának nagy hagyománya van Hollandiában. A Vlinderstichting munkatársai közül is sokan önkéntesként dolgoznak. Milyen feladatokat látnak el ők, és miért vonzó számukra az itteni munka?*

■ Az önkéntes munkatársakat két csoportba lehet sorolni. Egy kis részük az alapítvány központjában dolgozik, ők főleg másoktól hallják, hogy itt jó a légkör, és ezért jönnek ide, esetleg a helyi önkéntes munkaerő-irodán keresztül kerülnek hozzánk. Ezek a munkatársak fontos szerepet játszanak a könyvtár és az adatállományok rendszerezésében és a lepkekeltenben. (Az ún. keltető a káposztalepkék szaporítására szolgál. A lepke egyedfejlődési stádiumaiból mintát küldenek – természetesen élve – a megrendelő iskolák számára, hogy a

DE VLINDERSTICHTING

tanárok azt szemléltető anyagként használhassák.) Mellettük van még kb. 1500 önkéntesünk az egész országban elszórva, akik a lepkemonitoringban és különböző projektekben vesznek részt. Ezeket az embereket viszont mi próbáljuk meg minden lehetséges eszközzel elérni (pl. a média útján,

kurzusok és előadások szervezésével) és az alapítvány munkájával megismertetni.

■ *Mely tevékenységek a legfontosabbak a Vlinderstichting munkájában?*

■ Állandó feladatunk a kutatás, amiben bizonyos esetekben önkéntesek is segítenek. A következő lépés pedig szintén alapvető: a kutatásból nyert információkat át kell ültetni a gyakorlatba, és továbbítani a természetvédelmi és egyéb zöld területek fenntartóihoz, sőt a kiskert-tulajdonosokhoz is, hiszen az is vonzó élőhely lehet a lepkék és szitakötők számára. Ezenkívül még nagy figyelmet fordítunk arra, hogy a lepkék iránti érdeklődést fenntartsuk, ezért már az általános iskolákban is támogatjuk az ismeretterjesztést, ami

nem nehéz, hiszen a gyerekek igazán lelkesek ezen szép rovarok iránt.

A jövőben szeretnénk a középiskolákban is oktatási programokat beindítani. Összefoglalva: feladatunk az információgyűjtés és továbbadás, mely elősegíti ezen rovarcsoportok védelmét, és közben gondoskodunk arról is, hogy a közvélemény is jobban megismerje munkánkat.

■ *Mit tartasz az elmúlt időszak legfontosabb eredményének?*

■ Azt, hogy jelentősen megnőtt az érdeklődés a lepkék és szitakötők iránt. Most már mindenki tudja, hogy ezen élőlények fontosak, és számolni kell velük a gazdasági és természetvédelmi tervezésben és kezelésben. Tehát mindenki, aki valamilyen módon a természet- ill. környezetvédelemben dolgozik, ismeri a Vlinderstichtinget és lassacskán azt is megtanulják, hogy milyen feltételek szükségesek a lepkék fennmaradásához. Ma már a nagyközönség is látja többé-kevésbé ennek fontosságát, de ezen a téren még sokat kell tennünk. Ahhoz, hogy a lepkék is ugyanolyan fontosságot kapjanak az emberek gondolkodásában, mint pl. a madarak, az üzenetünket újra és újra meg kell ismételni, és így tíz-húsz-harminc éven belül várható ez a változás. Most, hogy az alapítvány már majdnem 20 éves, körülbelül elérkeztünk erre a szintre Hollandiában. De a nemzetközi helyzet még egészen más és ott még nagy lépéseket kell megtennünk, hogy a lepkék is megkapják a megfelelő figyelmet. Ezért is igyekszünk most a rovarok védelmét nemzetközi szinten képviselő Insect Life International szervezetet létrehozni, mely valószínűleg az idén nyáron fogja megkezdeni működését. Reményeim szerint ez a szervezet majd nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a rovarok tíz év múlva már jóval nagyobb szerepet kapjanak az európai természetvédelemben.

■ *Van-e jelenleg a Vlinderstichtingnek kapcsolata más, hasonló célú szervezetekkel Európában, és milyen szempontból lehetnek fontosak az ilyen együttműködések?*

■ Sajnos nagyon kevés hasonló egyesület van Hollandián kívül. Tulajdonképpen a brit Butterfly Conservation az egyetlen, a miénkkel összehasonlítható szervezet. Rajtuk kívül természetesen szoros kapcsolatban vagyunk még a

flamandokkal (Belgium) és sok lepkevédelmi csoporttal Németországban és más európai államokban is. Jelenleg egy európai hálózat kiépítésén dolgozunk, mert ez szükséges a nappali lepkék vörös listájának az összeállításához, és ugyancsak e hálózat feladata lenne a Prime Butterfly Area-k (elsődleges lepkeélőhelyek) kijelölése. Tehát a nemzetközi összefogás irányába haladunk, és szívesen támogatjuk tapasztalatainkkal azon új csoportok /egyesületek megalakulását, amelyek részt kívánnak venni ebben a munkában.

■ *Az EU kibővítése néhány éven belül várható, és ennek természetesen kihatása lesz az Unió természetvédelmi politikájára is. Milyen következményei lehetnek ennek a nemzetközi kapcsolatokat tekintve a Vlinderstichting számára?*

■ Mindenképpen el kell érniünk, hogy a leendő tagállamokban, ahol még gazdag a természet, és nagyobb a lepkék fajgazdagsága is, a miénkhez hasonló kezdeményezések jöjjenek létre.

A csatlakozás után a földhasználatban nagy változásokra kell számítani, és ennek hatásairól mi itt Hollandiában és más nyugat-európai országokban is sokat tudnánk mesélni. Saját történelmünkben már megtanultuk, hogy a túlzott földhasználat milyen problémákhoz vezet, melynek következményeként most évente sok száz millió eurót kell a negatív hatások mérséklésére fordítanunk. Ezért fontos, hogy ez a folyamat Közép- és Kelet-Európában kiegyensúlyozottabban és átgondoltabban menjen végbe, de anélkül, hogy a gazdasági fejlődést lefékezze. És mi szeretnénk ebben az ottani embereket támogatni, hiszen a megelőzés mindig jobb, mint a gyógyítás.

■ *2001 nyarán Magyarországon jártál mint turista, és több jó lepkés helyet is meglátogattál. Mik voltak a tapasztalataid?*

■ Valóban tavaly jártam a Bükkben és Aggteleken, ahol rendkívül gazdag lepkefaunát láthattam. Bár Európa nagy részén megfordultam már, azt kell mondanom, hogy ilyen nagy faj- és egyedszámú lepkéközösséggel még sehol sem találkoztam. Ugyanakkor olyan változásokat is észleltem a környezetben, melyek aggodalomra adnak okot ezen gazdag élőhelyek jövőjét illetően. Például sok korábbi szántó és legelő elhagyottan áll, és így fokozatosan beerdősülnek, pedig az ilyen füves területek nagy botanikai és rovarfaj értékeket képviselnek. Ha nem gátolják meg a szukcesszió előrehaladását, akkor tíz-húsz év múlva semmi sem marad ezen értékekből. Egy másik veszély az akáccal való erdősítés. Ez a tevékenység és a helyszínek kiválasztása erősen megkérdőjelezhető. A fajgazdag természetes és féltermészetes gyepek megőrzése alapvető fontosságú, – és nem csak a lepkék védelme szempontjából. Ez egy olyan probléma, amire a magyar szakemberekkel együttműködve oda kell figyelni, és kialakítani olyan – adott élőhelyekre szabott – területkezelési módszereket, melyek biztosítják, hogy húsz év múlva is a maihoz hasonló biodiverzitást találjunk. Most kezdtünk el azzal foglalkozni, hogy hogyan lehetne ebbe a munkába a leghatásosabban belefogni.

■ *Mit tanácsolsz azoknak a magyar szakembereknek, akik Magyarországon egy hasonló alapítvány kialakításán fáradoznak?*

■ Először is: vágjanak bele és csinálják! Fontos, hogy a teljes elérhető tudásanyagot megpróbálják összegyűjteni, és a különböző lepkészcsoportokat összefogni, mert bár sokszor vannak helyi aktív egyesületek, az összhang közöttük kevés. Kezdjék el ezzel, és azután próbálják megállapítani együtt, hogy hol vannak lehetőségek a további javításra. Abban a pillanatban, hogy ezek a feltételek teljesülnek, lehet a külvilág felé is mint önálló szervezet fellépni és az eredményeket publikálni. Tehát az első lépés: felmérni a jelenlegi ismereteket és a lehetőségeket a lepkék védelmében. Magyarországon szerintem mindenképpen lehetséges kell hogy legyen egy ilyen alapítvány létrehozása, és tennivaló bőven akad, hiszen annyi faj él ott, hogy őszintén szólva irigylem a magyarokat. Tehát összefoglalva: mivel az élővilág nagyon gazdag – és nem csak a védett területeken, hanem azokon kívül is –, el kell érni, hogy ezek az élőhelyek fennmaradjanak. De olyan módon, hogy az ott élő emberek számára a gazdasági fejlődés elérhető legyen. Szerintem ez nagyon is lehetséges. Igen, fantasztikus lehetőségeket látok ezen a téren.

■ *Köszönöm a beszélgetést.*

Gurkhákkal a fészekrablók ellen

Katonai segítséget kértek a fészekrabló tojástolvajok ellen a brit természetvédők: őfelsége hadseregének legrettegettebb egységéhez, a gurkhákhoz fordultak.

Persze nem fog őrni állni minden egyes fészek alatt egy-egy gurkha, nem ezt kéri tőlük a brit királyi madárvédő társaság (RSPB), és még csak nem is azt, hogy adják kölcsön híres-hírhedt kukri törjeiket. Pusztán azt szeretnék a madárvédők, ha a nepáli származású katonák képeznék ki őket az álcázás, rejtőzködés fortélyaira. A szervezet szóvivője, Graham Madge szerint a gurkhák dél-angliai bázisa ideális helyen fekszik ahhoz, hogy segítsenek olyan ritka madarak

Barna rétihéja

Péchy Tamás

Citromsármány fészke

Matyikó Tibor

megóvásában, mint a barna réti héja. Az RSPB tagjai elrejtőznek majd az aljnövényzetben, és lefotózzák a potenciális tojástolvajokat a veszélyeztetett madarak fészkei körül, felhasználva a gurkhák tapasztalatait. Utóbbiak gyakran hajtanak végre akciókat az ellenséges vonalak mögött, bevetették őket Kelet-Timorban, Boszniában és Sierra Leonében is éles helyzetekben, így jobb kiképzőket nem is találhattak volna a gurkháknál a brit madárvédők.

A ritka madarak tojásainak lopkodása Nagy-Britanniában olyan méreteket öltött, hogy több ritka madárfajt fenyeget kipusztulás. Madge szerint ez a szokás érthetetlen, már csak azért is, mert nincs jelentős piaca az ellopott tojásoknak, és trófeaként sem büszkélkedhetnek velük a "gyűjtők", hiszen tevékenységük törvénybe ütköző a szigetországban, ráadásul a büntetések szigorodnak. A brit bíróságok tavaly szeptemberben már börtönnel is sújtottak tojástolvajokat – *írja a Reuters.*

Erdei pinty fészke

Matyikó Tibor

Dr. Kóródi Mária környezetvédelmi és vízügyi miniszter a környezetünk érdekében végzett kiemelkedő tevékenységük elismeréseként a **Környezetvédelmi Világnap alkalmából KÖRNYEZETÜNKÉRT DÍJAT** adományozott többek között *prof. Láng István* akadémikusnak (az MME örökös tagja) és a Debreceni Egyetem, Agrártudományi Centrum, Mezőgazdaságtudományi Kar, Természetvédelmi Klubnak. A díjat **Dr. Juhász Lajos** tanszékvezető egyetemi docens tagtársunk vette át.

Dr. Turi-Kovács Béla volt környezetvédelmi miniszter a **Föld Napja alkalmából** megtartott központi ünnepség keretében **Pro Natura Díjakat, Pro Natura Emlékplaketteket** és **Miniszteri Elismerő Okleveleket** adott át. Tagtársaink közül **Papp László** Pro Natura Emlékplakettet, **Ilonczai Zoltán** pedig Miniszteri Elismerő Oklevelet vehetett át. **Gratulálunk!**

Egyre több olasz vadász utazik az EU határain túlra

Lovászi Péter

A BirdLife International az Európai Unió határain túlra utazó olasz vadászok növekvő számára figyelmeztet. Jelenleg több mint 100 ezer vadász utazik madárvadászatra a Balkán-félsziget államaiba és Észak-Afrikába évente. Itt az itt fészkelő és átvonuló madarakra vadásznak, melyek között számos világszerte veszélyeztetett faj is áldozatul esik.

Olaszországban a nyilvántartott vadászok száma az elmúlt 20 évben 5 millióról 800 ezerre csökkent, főként az EU Madárvédelmi Irányelvének a madárvadászati szigorúbbá tévő hatása miatt. Számos vadász ellenben az EU határain túli gyengébb természetvédelmi és vadászati jogszabályait kihasználva vendégvadászként folytatja tevékenységét. Az utóbbi évek nyomozásai alapján kimondható, hogy Kelet-Európában és a Balkánon számos olyan szervezett bűnszövetkezet dolgozik, mely illegális módon elejtett madarak Olaszországba csempészésére szakosodott.

Barázdabillegető

Matyikó Tibor

Sokan vesznek részt – megfelelő "ellentételezésért" – a madarak elejtésében, a hamis vám- és állatorvosi papírok kiállításában a célországok állampolgárai közül is. Magyarországon, Bulgáriában, Szlovéniában és Olaszországban is sikerült ilyen embereket leleplezni.

1996 óta a rendőrség és a határőrizeti szervek több mint 180 000 madarat koboztak el az érintett országokban. Ezek között 106 faj egyedei fordultak elő, például a világszerte veszélyeztetett haris (40 példány) és cigányréce egyedei (50 példány). A leggyakoribb áldozatok között másfél ezer barázdabillegető, 61 000 pityer, 60 000 mezei pacsirta és 10 000 gerle szerepel.

Közismert eset a 2001 októberében Magyarországon leleplezett közel 12 ezer madárból álló szállítmány elkobozása, melyet néhány nappal később egy Olaszországban megtalált 120 000 madarat tartalmazó kamion elfogása követett.

A madárpusztítások ellen dolgozó Eurogroup Against Bird Crime (EABC, mely munkájában az MME is közreműködik) szerint az illetékes hatóságok embereinek képzésével sokat lehetne segíteni a jelenlegi rossz helyzeten.

(forrás: *BirdLife in Europe*, 2002. márciusi szám)

Tizenkét pont

Medgyessy Péter kormányfőjelöltként az idén márciusban elfogadta a hazai zöldek 12 pontos ajánlásomagját, amit ígérete szerint az új környezetvédelmi miniszter is betart.

Emlékeztetőül – a megállapodás az alábbiakat tartalmazza:

1. Csak olyan új jogszabályt fogadunk el, amely nem csökkenti a környezet-, természet- és egészségvédelem, továbbá jóléti ellátás jogszabályokkal biztosított szintjét.
2. Nyitott jogalkotást valósítunk meg. A tervezett új jogszabályok felsorolását és az előzetes koncepciókat a lehető legkorábbi időpontban hozzáférhetővé tesszük.
3. Áttekintjük, szükség szerint módosítjuk azokat a meglévő szabályokat, amelyek a környezetvédelmi ügyek elbírálásának szakszerűségét, hatékonyságát befolyásolják.
4. A területfejlesztési és településrendezési tervek és programok megalkotása, továbbá végrehajtása a környezet- és természetvédelmi szempontok figyelembevételével történik.
5. 2003. június 30-ig elkészítjük a környezetszennyező tevékenységek támogatásának mértékét tartalmazó kimutatást, amelyet a csökkentés megvalósítása érdekében társadalmi vitára bocsátunk.
6. Az Európai Unió Fenntartható Fejlődés Stratégiájának figyelembevételével 2004. december 31-ig elkészítjük Magyarország Fenntartható Fejlődés Stratégiáját.
7. A Környezetvédelmi Minisztérium önállóságát garantálva tisztázzuk a tárcaközi feladat- és hatásköri átfedéseket.
8. A meglévő nemzeti vagyoni megőrzésének elsőbbsége mellett támogatjuk a fejlesztések elsődlegesen rozsdadozó helyzetben történő végrehajtását, az önkormányzatokat és a gazdálkodókat erre ösztönözzük is.
9. Kezdeményezzük a településrendezési és építési kormányrendelet módosítását a környezeti szempontok figyelembevétele érdekében.
10. Kiemelt figyelmet fordítunk arra, hogy az új állami beruházások ne rontsák a természeti és épített környezet állapotát.
11. Kormányom fokozott figyelmet fordít a zöld területek megővésére, a széndioxid-kibocsátás csökkentésére, továbbá kijelentem, hogy újabb vízlépcső építését nem támogatjuk.
12. Mindezek megvalósításában jelentősen támaszkodunk az Országos Környezetvédelmi Tanács véleményére.

forrás: Népszabadság

Eladó egy kifogástalan optikai és mechanikai állapotú, rendkívül éles rajzolatú és masszív felépítésű PC (ED) Nikkor 5,6/400-as teleobjektív. Érdeklődni a 20/324-8353-as telefonszámon lehet.

Madárcsempészeket utasítottak ki az országból

A Szegedi Városi Bíróság – természetkárosítás büntette miatt – kiutasította az országból azokat az osztrák állampolgárokat, akik védett madarakat próbáltak meg behozni a röszkei határ-átkelőhelyen. A két osztrák állampolgár két süvöltőt, két zöldikét és egy tengelicet akart Jugoszláviából Magyarországon keresztül Bécsbe szállítani. Mindhárom madárfaj nemzetközi szerződés hatálya alá tartozik, védett állatok.

Az ügyészség a vádlottakat gyorsított eljárásban állította bíróság elé. A Szegedi Városi Bíróság bűnösnek mondta ki őket társtetteségben elkövetett természetkárosítás büntetésében, és ezért egy-egy év időtartamra kiutasította őket a Magyar Köztársaság területéről. A bíróság enyhítő körülményként értékelte, hogy a vádlottak kifizették a Kiskunsági Nemzeti Park által kiszabott huszonötezer forint természetvédelmi bírságot.

Madártoll- és madárkoponya-kiállítás Szegeden.

Száznál több madárkoponyából és több mint ezer madártollból nyílik kiállítás ma a szegedi Móra Ferenc Múzeumban. A kiállításon Siprikó Sándor és Barkóczi Csaba preparátor

Tengelic

Böhm András

gyűjteményének legérdekesebb darabjai láthatók. Siprikó Sándor több ezer madártollat gyűjtött össze, gyűjteményében Magyarország összes hazai madárfajának tolla megtalálható. Siprikó Sándor a hazai fajokon túl rendelkezik Magyarországon nem honos madarak tollaival is, így övé Magyarország legteljesebb madártoll-gyűjteménye. A hatalmas és komplex gyűjtemény azért is fontos, mert lehetőséget ad az összehasonlításra, így segítve a régészek és az ornitológusok munkáját. Barkóczi Csaba madárkoponyákat gyűjt és preparál, gyűjteményében a Magyarországon megtalálható 201 faj majdnem minden példányának koponyája megtalálható.

forrás: MTI

Reggeli madárdalnokok: ki kezd a legkorábban?

Dorogman László

Kertes házak lakói jól ismerik a jelenséget: még szinte teljes az éjszakai sötétség, ám áprilistól kezdve hangos madárcsicsergés ébreszti azokat, akiknek álma nem túl mély. Többnyire a rozsdafarkúak és a vörösbegyek kezdik a hajnali "karéneket", amelyhez később csatlakoznak más madárfajok egyedei: cinegék, rigók, pintyek, csízek.

Az ornitológusokat régóta foglalkoztatta a kérdés, vajon mi szabja meg a fenti sorrendet, amely földrajzi fekvéstől függetlenül mindenütt azonos. Brit kutatóknak nemrég sikerült igazolniuk azt az évek óta táplált gyanút, amely összefüggést vélt látni a korai ébresztő és a madárszem mérete között. Vizsgálataik azal az eredménnyel jártak, hogy a legkorábban rázendítő madaraknak van a legnagyobb szemük. A legkorábban kelő fajok ugyanis nemcsak a dalolást, de a táplálkozást is korábban kezdik a többieknél – mégpedig azért, mert ők már viszonylagos sötétségben is képesek zsákmányt (rovar, ál-

cát, pókot, hernyót) találni. Ezzel szemben vetélytársaik szemének a csekély fény mennyiség (gyakorlatilag még tart az éjszaka) nem elegendő ahhoz, hogy meglássák a potenciális "reggelit".

A brit kutatók egész Európára kiterjedő kísérletekkel támasztották alá elméletüket. Arra voltak kíváncsiak, milyen fényerősség mellett kezdenek énekelni az egyes fajok egyedei. Összesen 57 fajt vontak be a vizsgálatba, amely egyértelműen igazolta a föl-

vést. Azonos testnagyság esetén a nagyobb átmérőjű szemmel rendelkező fajok előbb ébredtek, mint a többiek. Ha azonos volt a szemek mérete, akkor pedig a kisebb testűeknél volt az előny. Ennek az oka a kutatók szerint minden bizonnyal az éhség. A kisebb testű fajok ugyanis nem tudnak előző nap olyan nagy mennyiségű táplálékot magukhoz venni, amellyel kihúzatnák napkelteig. Ráadásul fajlagos energiafogyasztásuk is, magasabb, mint a nagyobb testtömegű fajoké.

Matyikó Tibor

Titokzatos látogatók –

Baglyok a kertben

Németh Ágnes

Nem is tudunk róla, hogy miközben alszunk, titokzatos vendégek látogathatják a kertünket.

Az éjjel vadászó baglyok közül ugyanis több faj is alkalmazkodott bizonyos fokig a civilizációhoz, s nem rettentik el őket a falvak vagy a városok. A gyöngybagoly, a macskabagoly vagy a kuvik kedveli az öreg gyümölcsfákat, nyitott pajtákát, megközelíthető padlástereket, templomtornyokat, kiszáradt fákat, magasra hagyott fatöncöket, amelyek kiváló fészkelő helyet jelenthetnek számukra, de gömbölyű, fehér tojásaikat szívesen rakják más madarak elhagyott fészkeibe vagy odújába is.

A fiókák csukott szemmel és füllel jönnek a világra, s tömött pihebundájukban olyanok, mintha vattába csomagolták volna őket. Két-három hónapig is eltart, míg szárnyra kelnek és önálló életet kezdenek, a szülőknél addig folyamatosan etetniük kell őket. Az étlapon kizárólag állati eledel szerepel: egerek, pockok és egyéb apró rágcsálók, emellett nagyobb rovarok, és néha-néha egy-egy kisebb madár is. Sötétedéskor, vagy éjszaka néha olyan szerencsések lehetünk, hogy személyesen találkozhatunk velük a kertünkben, bár ha a "tinédzser" fiókák túlságosan telhetetlenek, a hajsolt szülők néha nappal is kénytelenek folytatni az élelem-szerzést.

Az alma alakú fehér "álarcáról" könnyen felismerhető gyöngybagoly nem fél a civilizációtól, megél lakott területen is, bár a természetes állapotukban hagyott kertekben érzi jobban magát. A kb. 35 cm magas madarak egy-egy költési szezonra "házasodnak". A hím példás családapa – az egymás után kibúvó fiókák mellett az állandóan fészken ülő tojót is kötelességtudóan eteti.

Közép-Európa legelterjedtebb baglya a kb. 38 cm magas macskabagoly, amely az erdőn kívül parkokban, temetőben, fasorokban, sőt kertvárosi utcákban is megél, különösen ha elegendő fa lazítja fel a házsorokat.

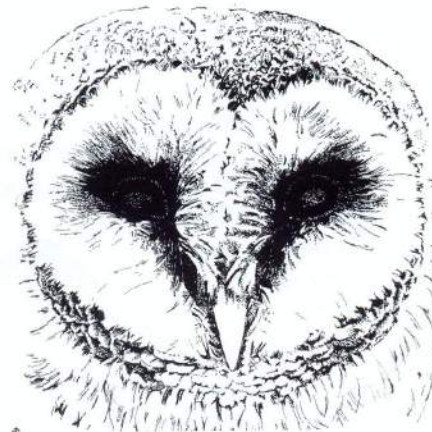
Kedvenc peccsenyije a mezei és erdei egér, de nem lévén válogatós, lenyeli a halat, a békát, a rovarokat, sőt néha még a gilisztát is kihuzigálja a földből. Űgyes vadász, alkalmanként a denevért is elkapja, sőt kirámolja más madarak fészkeit is.

Füves, sík területekről, változatos, ligetes környezetből költözött a kertekbe a kuvik. Huszonkét centis termetével törpének számít fajtatársai között. Ő az

az éjszakai vadász, akivel legtöbbször találkozhatunk nappal is, nyílt, fákkal, bokrokkal tarkított területeken. Bár a kuvikok is szürkületkor vadásznak elsősorban, de fiókanevelés idején szinte egész nap vadásznak. A vadászat fáradalmait szívesen pihenik ki cölöpökön, fatörzseken, ereszekben üldögélve. A művelés alá vett természeti környezet növekedé-

sével, az öreg gyümölcsösök felszámolásával azonban száma jelentősen megcsappant, s a madár felkerült a veszélyeztetett fajok listájára.

Mivel járulhatunk hozzá mi, kerttulajdonosok e madarak védelméhez?

Mikor új almafát ültetünk, ha tehetjük, ne vágjuk ki a régit még akkor sem, ha már nem terem, vagy akár ki is száradt. Talán hamarosan belefészkel egy kuvikpár. Szívesen elfogadja azonban a számára készített, nyest ellen védett költőodút is.

Magától értetődik, hogy kertünkben nem használunk egerek és egyéb kártevők elleni mérget.

Mivel a baglyok néha-néha fürdőznek éjszaka, a csábító esővízes ciszterna vagy egyéb víztartály életveszélyes lehet számukra. Ilyenkor célszerű egy deszkát keresztülfektetni rajta.

"A madárbarát kertekben a különböző fűfélék és évelő növények fontos szerepet játszhatnak a magevő madarak élelmezésében. Havas teleken, amikor a fák és bokrok bogyói már mind eltűntek az éhes madárbegyekben, megfigyelhetjük a kert cinkéit, verebeit, stb., amint a magasabb évelők szárain magvak után kutatva egyensúlyoznak. Ezért, ha szívességet akarunk tenni kis barátainknak, a magszárakat nem vágjuk vissza, hanem hagyjuk meg őket egészen tavaszig."

Érdekes vendég

Gécziné Nagy Mária

Körülbelül hat évvel ezelőtt, egy áprilisi reggelen Édesapámékat egy – addig még nem hallott – "vi-vi-vi-vi" kiáltás ébresztette. Néhány nap múlva a hang tulajdonosát is megpillantották az egyik udvaron álló fán. Közösen nekifogtunk a megfigyelésnek, hogy majd határozó segítségével megtudjuk végre, milyen madár szemelte ki magának az udvart. Ehhez tudni kell, hogy Szüleim udvarán legalább 10 db mesterséges rönkodú van kihelyezve különböző méretű berepülő nyílásokkal. Költött itt már széncinege, kékcinege, csuszka, házi rozsdafarkú, házi és mezei veréb, seregély. A verébhez hasonlatos madár valószínűleg kinézte magának az egyik függő alkalmatosságot. A szóban forgó vendég egy nyaktekercs volt.. Ahogy múltak a napok, kicsit megleledkeztünk róla, bár a hangját minden reggel hallatta.

Egy nap Édesanyám a nagy diófa alatti kerti csaphoz ment vízért. A fölötté függő odúból hangos sziszegés hallatszott. Gyorsan megkérte Édesapámat, hogy nézze meg azonnal, miféle kigyó költözött a fára.

Az odú alján 10-11 pici nyaktekercs fióka kuporgott. Érdekesnek találtuk, hogy a felnőtt madarak nem hordtak az odúba semmit, a tojó az üres aljba rakta a tojásokat.

És nem is valamelyik tágas odút, hanem a legkisebb belméretűt választották ki. Ettől kezdve minden egyes hangyabolyra úgy tekintettünk, mint az új lakók kedvenc eledelének tarolóra – ezt olvastuk ugyanis a könyvben. Vajon hány száz hangyababot kell fogniuk az öregeknek, , míg ennyi fióka felnőtt? Egy későbbi alkalommal – nem kimondottan állatbaráthoz illő módon – vettük a bátorságot, hogy megörökítsük a nyaktekercs fiókákat. Mivel a nagy tollkupac között alig tudtunk felfedezni egy körvonalat is, kivettem egy fiókát, hogy férjem lefényképezhesse. Ekkor tudtuk meg, hogy miért kapták ezt a nevet. Az ijedt kismadár érdekes módon elkezdte tekergetni a nyakát, közben pedig sziszegő hangot adott.

Megfelelő lehetett számukra a költőhely, megszokták az ember közelségét, mert azóta is, egy alkalom kivételével – minden évben költött nyaktekercs ugyanazon a fán. Sőt! Mindig ugyanabban az odúban. A második évtől kezdve, a nyaktekercs megérkezése előtt Édesapám már nem is rakta ki azt az odút, nehogy véletlenül más madár foglalja el. Mihelyt azonban meghallja a vendég első "köszönését", félbehagyva mindent, azonnal felakasztja a szállást. Az idén Mikóházára április 13-án érkezett meg a nyaktekercs.

Úgy tűnik az egyesület új programja sokak érdeklődését felkeltette. Eddig közel 500-an jelentkeztek. Több iskola és óvoda szeretné udvarát ezentúl a madarak számára is otthonossá tenni. Az érdeklődők között önkormányzatok, egyesületek és cégek is vannak. A madárbarát kert programról több újság, rádió és TV hírt adott.

Legyen Önnek is madárbarát a kertje!
Kérjük, ismerőseit is tájékoztassa erről a programról!
Tel.: 40/200-401
E-mail: kert@mme.hu Honlap: www.mme.hu

A szarka

Siklósi László

Nem minden fajta szarka farka tarkabarka, csak a tarka farkú szarka fajta farkatarka barka. Gyerekkorunk kedvelt mondókája volt a fenti kis nyelvtörő játék, és kedvelt mesealakja volt a fényes tárgyakat elemelő szarka.

Gyerek koromban Rákoskeresztúron a Rákos-patak partján melyet ősfák szegélyeztek, nagyon sok madár fészkel. Portyái során ritkán előfordult a szarka is. Fészket azonban a közeli kastélykert legmagasabb jegenyefájára rakta. Ritkaság számba ment a szarka látványa, és a csúlis gyerekek vadászszakmáyanak netovábbja volt

Telt, múlt az idő, és úgy hozta a sorsom, hogy 32 évvel ezelőtt Zuglóba költöztem, és meglepődve tapasztaltam, hogy a zajos városi körülmények között milyen jól érzi magát a szarka. Egyre gyakrabban találkoztam vele, különösen a kora reggeli órákban, amikor portyára indult. Úgy tíz évvel ezelőtt kezdtem szisztematikusan figyelni a viselkedését, és rájöttem: hogy szinte az egész kerület területén előfordul, és fő élelemszerzési forrása a fészekrablás. A szarka fészekrabló tevékenységének következtében kipusztult a sárgarigó, a fülemüle, a tengelic, a zöldike stb. és megcsappant a feketerigó és balkáni gerle állomány is. Ez az utóbbi tíz év tapasztalata.

A szarka természetes mezei körülmények között elsősorban nagyobb testű rovarokkal táplálkozik, de természetesen fészket is rabol, ha tudja, elpusztítja a nyúlfiakat és a fácáncsibéket, télen ha talál, dögöket fogyaszt, vagy szeméttelpeken keresgél. Városi körülmények között elsősorban fészekrablásra rendezkedett be. Tapasztalatom, hogy a kertünkben fészkelő fekete rigók csak 4-5 próbálkozás után tudnak fiókákat nevelni, mert a szarka vagy a tojásokat vagy az éppen kikelt fiókákat pusztítja el. Hasonló a helyzet a balkáni gerle esetében is. Szisztematikusan átkutatja a fák, bokrok, örökzöldek lombjait, és ahol fészket talál azt kirabolja. Napjainkban sajnos ez a szomorú helyzet, és ez egyre rosszabbodik.

Ha valaki végigjárja Zugló utcáit abban az időben, amikor nincs lomb a fákon meglepődve tapasztalhatja majd, hogy 200-300 méteren belül majdnem mindenhol talál szarkafészket a fákon.

Ez nagyon szomorú helyzet, mert azt jelenti, hogy a fészkek szaporodásának arányában csökken a fán és bokron fészkelő madarak száma, és már-már a kipusztulás veszélye fenyegeti őket. Mivel nem csupán zuglóli hanem országos jelenségről van szó, megpróbálom a szarka kártételét néhány számított adattal alátámasztani. Ha azt vesszük alapul, hogy az országban lévő 3200 település mindegyikén egy pár szarka él, és az évente egy madárfészket pusztít el, akkor ez azt jelenti, hogy – átlag négy tojással számolva fészkenként – országos viszonylatban 12 ezer madár nem jön a világra, vagy pusztul el. Az előző minimális számítás egy kissé kibővítve és településenként 4-5 pár szarkával számolva olyan módon, hogy azok 3-4 fészket pusztítanak el évente, nem rugaszkodom el a valóságtól, ha azt állítom, hogy ilyen

módon kb. 250 ezer madárfióka nem jön a világra, vagy pusztul el a szarkák kártétele következtében.

Ez nagyon nagy szám, ha azt számoljuk, hogy egyes költöző madárfajok száma az erdőirtások és vegyszerezések következtében már így is nagymértékben megcsappant.

Sajnos, a dúvadirtásnak hazánkban jelenleg nincs gazdája. A rendszerváltozás előtt a vadásztársaságok, a vadőrök rendszeresen irtották a szarkát kisebb-nagyobb eredménnyel. A rendőroket külön premizálták az elejtett dúvadak után.

Napjainkban ez a tevékenység ellaposodott, talán ennek is köszönhető a szarka túlszaporodása. Javasolom, hogy valamelyik következő évet nyilvánítsuk a szarka évének, pontosabban a szarka elleni küzdelem évének, de minél előbb, hogy országszerte gyerekeink és unokáink is élvezhessék a sokféle madárdalt, és ne a szarka cserregése töltse be a teret.

25 év után....

Fábián Istvánné

Mikor ezeket a sorokat írom, már sok szomorú, bánattal teli nap van mögöttem. Több napnak kellett elteltie ahhoz, hogy erőt gyűjtsek, és papírra vessem a történeteket.

Egy áprilisi napon arra lettem figyelmes, hogy egy zöldike pár szorgalmasan gyűjtögeti a szomszéd kertjében a száraz fűszálakat, és az elhullott kacsatollakat. Az udvaron lévő tűztővisen megpihenve rászálltak a borókafenyőre. Ekkor még csak sejtettük, hogy valami nagy dolog fog történni – számunkra ez valóban az is volt, hisz 25 éve várjuk, hogy kismadár építsen ott-hont az udvarunkon. Próbálkoztunk már odú kirakással is, de eredménytelenül. Fantasztikus boldogság töltött el bennünket, mikor felfedeztük a fán – jól elrejtve – a gyönyörű kis fészket.

Teltek a napok, és azt tapasztaltuk, hogy már tojáskák vannak a fészkekben, és a tojót szorgalmasan eteti a párja. Viharok idején aggódtunk, nehogy a szél leverje a fészket a fáról, esős időben féltettük a mamát, nehogy átázzon. Egyszóval örömteli aggódással teltek napjaink, így vártuk a kis jövevények érkezését. Anyák napján arra lettem figyelmes, hogy a fészkekből duruzsoló hang hallatszik, és a szülők egymást váltva szorgalmasan hordják az eleséget a sok kis éhes szájnak. Pótszülőknek képzelve magunkat tervezgettük első repülőútjait, pihenőhelyeiket. Egyszóval nagy volt az izgalom. Lesz kiért aggódunk, lesz kit hazavárnunk esténként. Arra is gondoltunk, hogy ebben az évben még lesz legalább egyszer ilyen örömben részünk. Az aznap esti locsolásnál, mint azelőtt is, nagyon vigyáztunk arra, hogy nehogy víz érje a kis családot, nyugalomukat nehogy megzavarjuk.

A hétfő reggeli készülődés közben egy macskát láttunk az udvaron, de ekkor még semmi rosszra nem gondoltunk, hisz máskor is járt már az udvaron macska. Ami viszont feltűnő

volt, hogy ezt a macskát inkább az utcán és a szomszéd kertjében láttuk. Szokásomhoz híven munkába menet előtt végigjártam az udvart, és a fa mellett, a földön kifosztva megláttam a gyönyörű kis hófehér fészket. Egy pillanat alatt egy világ omlott össze bennem. A munkahelyig tartó utat és az elkövetkezendő napokat magamba roskadva, sirással töltöttem. Még most sem tudom feldolgozni a történeteket.

A történet csattanója, hogy valóban az a macska tette az egészet, akit akkor reggel láttunk, mert ahányszor a szomszéd kertjén megy keresztül, minden alkalommal kémleli a borókafa tetejét.

Hím zöldike

Kalotás Zsolt

Gólya, gólya gilice...

A címben említett versikén kívül biztosan többen ismertek még, ami a gólyákkal kapcsolatos. Nem véletlen; a gólyák az emberek közelében, a településeken fészkelnek. Ha gólyát emlegetünk, azon általában a fehér gólyát értjük. Fontos a megkülönböztetés, mert van fekete gólya is! A fekete gólya a háborítat-

lan erdők lakója. Nézd meg egy madárhatározó könyvben, mi a különbség a két faj között!

A fiatal fehér gólyák csőre fekete, nyár végére színeződik át az öreg madarakéhoz hasonló pirosra. Ezt a különbséget néha akár szabad szemmel is megfigyelheted. Azt már legfeljebb látcsővel látod csak, hogy a fiatal madarak szeme barna, az öreg madaraké szürkés-kék.

A hiedelemmel ellentétben a gólyák nem csak békát esznek, hanem halat, kígyót, ízeltlábúakat, kisemlősöket. Néha földön fészkelő madarak tojásait, fiókáit is elfogyasztják. Növényi táplálékot nem fogyasztanak. Ha kíváncsi vagy, mit fogtak a Te lakóhelyed gólyái, nézd meg, van-e a fészkek alatt gólyaköpet! Köpeteléskor a gólyák (a ragadozó madarakhoz hasonlóan) kiöklendezik az emészthetetlen csontot, szőrt, a rovarok kítinpáncélját. A köpeteket ne kézzel hanem csipesszel bontsd szét, és a munka után alaposan moss kezed! Ha szerencséd van, találsz majd benne pocok- vagy egérkoponyát és más csontokat, bogárpáncélokot. Én egyszer gombot is találtam gólyaköpetben – biztosan egy mezőn sétáló embernek leszkadt az ingéről, a gólya pedig bogárnak hitte a fényes, apró tárgyat és megette.

Segíthetsz a gólyák védelmében is! A madarak védelméhez tudnunk kell, hány gólya költ Magyarországon, csökken vagy nő a fészkelő párok száma, mi veszélyezteti az egyedeket. Ha megírod, hol ismersz gólyafészket (település, utca, házszám), milyen helyre épült, volt-e benne költés, hány fióka repült ki, Te is hozzájárulhatsz madárszomszédunk megvédéséhez. Az adatokat az MME címére küldheted!

Czirle Csaba

Öreg madár, nem vén madár

Sokszor olvashatod madarászújságokban, hogy "öreg" madár és "fiatal" madár. Ha ezt emberi szemmel nézzük, bizony megtévesztő lehet! Az "öreg" madár nem azt jelenti, hogy már kopaszodik és csak bottal tud repülni. A madarak korát a következőképpen szoktuk megadni.

Fióka az a madár, amelyik nemrégén kelt ki a tojásból, és még nem tanult meg repülni. A fészeklakó madarak, mint például a rigók fiókái, a fészkekben maradnak (ezért fészeklakók). A fészekhagyó madarak fiókái, például a kis bíbicek ugyan elhagyják a fészket, de amíg ki nem nő második tollruhájuk repülni sem tudnak. A fióka a kis énekesmadaraknál körülbelül két hétig tart, a gólyáknál 8-9 hétig.

A fiatal madarak már tudnak repülni, hiszen pelyhes fiókakori tollzatukat már lecserélték – levedlették.

Az ezt követő, általában már a következő évben végbemelő vedléstől a kis testű madarakat már öregnek nevezzük. Ezek a kikelés utáni évben már fiókákat is nevelnek.

Sok madár – például sirályok, ragadozó madarak – csak néhány év elteltével lesz ivarérett. Ez azt jelenti, hogy akkorra lesznek képesek a tojáskráskra és fiókanevelésre. Akkorra alakul ki végleges tollruhájuk is, akkortól nevezzük öreg madárnak őket. Ezeknél a madaraknál a fiatal és öregkor közötti

Fiatal bakcsó

Taba Andor

átmeneti időszakokban lévő egyedeket immatur korúnak nevezzük.

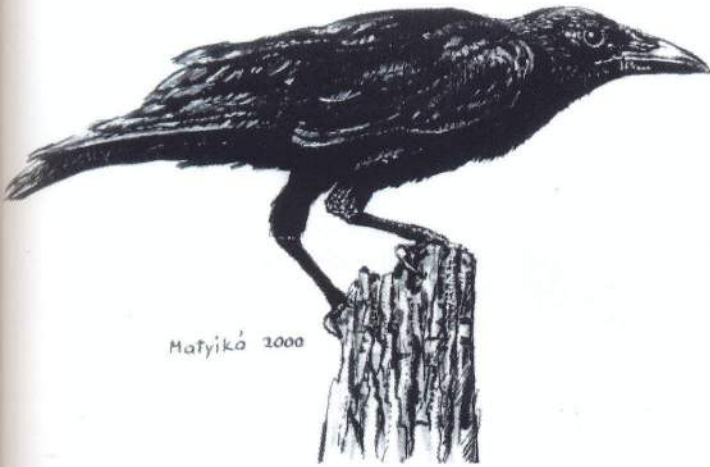
Vagyis az öreg madár nem feltétlenül a nyugdíjas kort jelenti, sokkal inkább a felnőttét.

Madarak beszéde

A madarászoknak jól kell ismerniük a madaréneket, hogy felismerjék, hogy melyik faj hangját hallják a fák lombkoronájából, a nádasból vagy a sűrű bokrok közül. A madarének szépsége, változatossága a régebbi korok emberének figyelmét is felkeltette. Azt gondolták, hogy ha egy-egy madár képes emberi hangot adni, az emberek is megérthetik a madárnyelvet. A magyar népmesékben is találkozhatunk történetekkel, amelyekben a hős kihallgatja a madarak beszédét.

Nálunk ez a csodálatos képesség lehetősége a nép nyelvén terjedt, talán a mesélők sem hitték, hogy ez lehetséges. Az ókori görög írók némelyike azonban nem kételkedett, sőt, egy bölcsész, Démokritosz állítása szerint ki is talált egy csodaszert, amely segítségével ezt a képességet megszerezheti.

A rómaiak sem adták alább! A krónikák feljegyezték, hogy volt időszak, amikor a császár udvarában madarakat tanítottak beszélni, állítólag egy seregély naponta új görög és latin szavakat tanult.

A madarak nyelve iránti érdeklődés később sem csökkent. 1789-ben egy német természettudós, J. M. Bechstein a fülemüle énekét tanulmányozta. Nem is maradt el az eredmény: huszonnégy fülemüle mondatot írt le emberi nyelven.

Néhány sor magyarra fordítva:

Tyu tyu tyu tyu
Spe tyu zkva,
Tyo tyo tyo tyo tyo tyo tix;
kvtjo kvtyo kvtyo kvtyo
Zkvo zkvo zkvo zkvo
Cú cú cú cú cú cú cú cí
Kvorrer tyu zkva pipikvizi,
...

A kortárs francia írók egyenesen el voltak bűvölve a fülemüle nyelvtől, de nem csak az írók.

A francia Dupont de Nemours elődje nyomán foglalkozni kezdett a madarak hangjával, rátért a varjak megfigyelésére.

Csakhamar közzétette, hogy a varjak az egymás közötti érintkezésben huszonöt szót használnak. Íme, bűvárokadásának eredménye:

Kra, kre, kro, kron, kronon.
Gra gressz, grossz, grons, grononesz.
Krae, krea, kraa, krona, gronesz.
Krao, kroa, kroe, krone, gronasz.
Kraon, kreo, kroo, krono, gronosz.

Matyikó Tibor grafikái

Dupont szerint a varjak e néhány hanggal mindent ki tudnak fejezni, még azt is, hogy vigyázz, fegyveres ember.

Napjainkban már tudjuk, hogy az állatok hangja, éneke nem beszéd, nem ugyanolyan beszélgetést folytatnak, mint mi, emberek egymás között. Nem is keresünk mondatokat a madárénekekben. A madarászok azonban törekednek arra, hogy megismerjék a különböző fajok riasztó- hívó- és énekhangját, ez a terepen történő madárhatározáshoz elengedhetetlen.

Ráth-Végh István nyomán

REJTVÉNY

A Madártávlat 2002. március-áprilisi számának **Élet a padláson** feladvány megoldása: nagy pele.

A sorsolás nyertesei:

- Frank János – Bikal
- Kovács Bence – Karcag
- Lukács Rita – Budapest

Gratulálunk!

XVII. Bódva-völgyi MADÁRVONULÁS-KUTATÓ ÉS GYŰRŰZŐ TÁBOR

Időpont: 2002. augusztus 16.- október 20.

Helyszín: Aggteleki Nemzeti Park, Szalonna és Perkupa községek között, a Bódva partján.

Program: Alapvető program a madárgyűrés és madármegfigyelés lesz, mellette invázió növények irtásában, gyöngybagoly- és denevérvédelmi munkában is részt lehet venni.

Ellátás: A tábor teljesen nomád jellegű. Elhelyezés sátrakban, étkezés biztosított.

Részvételi díj: 350 Ft/nap.

Szükséges felszerelés: hálósák, távcső, esőkabát, elemlámpa, illetve fényképezőgép (ha van).

Jelentkezés feltétele: A jelentkezés alsó korhatára 14 év.

Jelentkezni és érdeklődni lehet: Farkas Roland, Boldogh Sándor; 3758 Jósvafő, Tengerszem oldal 1.

Tel: (48) 350-006, (48) 350-011;

e-mail: farkasro@yahoo.com.

Az MME ismét megjelentette az alábbi kiadványokat:

Madarak Magyarországon (kis határozó füzet): 450 Ft
Andrési Pál:
Cselekvő természetvédelem: 1890 Ft
Madárhang kalauz I-III.: 1800 Ft

Megvásárolható, ill. megrendelhető (+ postaköltség!):
1121 Budapest, Költő u. 21.
tel.: (1) 275-6267 fax: (1) 275-6247
e-mail: mme@mme.hu
MME tagoknak 10% kedvezmény!

Andrési Pál

Cselekvő természetvédelem

Andrési Pál

Cselekvő természetvédelem

A szerző így vall könyvéről: "Manapság egyre gyakrabban derül ki, hogy a hagyományos természetvédelem önmagában nem elég. A kívánt célt csak aktív beavatkozással tudjuk elérni, vagy legalább megközelíteni. E témának Észak-Amerikában és Nyugat-Európában már viszonylag bő irodalma van, hazánkban eddig e kiadványhoz hasonló nem jelent meg. A kötet szerzőjeként a növényektől kezdve a gerinctelen állatokon át a gerincesekig igyekszem bemutatni azokat a lehetőségeket, amelyekkel egyre fogyatkozó élővilágunkon segíthetünk. Bármilyen aktív beavatkozást is végzünk, nem szabad elfeledkeznünk

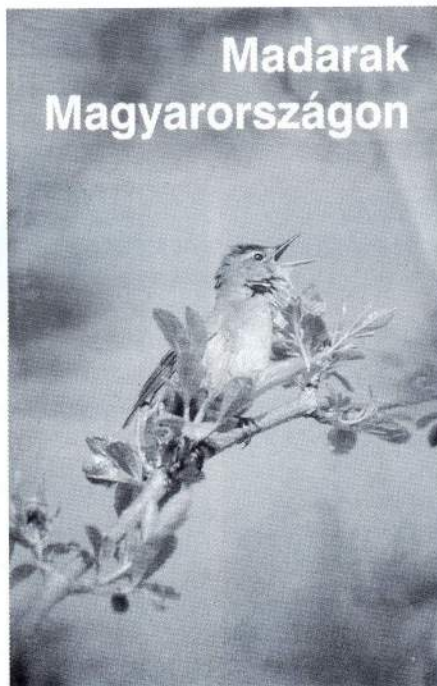
arról a tényről, hogy minden természet-szerető, természetvédő ember számára legfontosabb feladat az élőhelyek védelme".

Jól szerkesztett, szép kivitelű és tartalmában igényesen elkészített munkát vehet kezébe e kiadvánnyal az az olvasó, aki kíváncsi, hogy milyen erőfeszítéseket tett és tesz a természeti értékek fennmaradásáért hivatásosként vagy amatőrként munkálkodó maroknyi természetvédő. A kötetet szép fotók és grafikák színesítik.

Kapható az MME Titkárságon ára tagoknak 1700 Ft, míg nem tagoknak 1890 Ft.

Madarak Magyarországon

A kis, zsebben is elférő kiadvány azt a 148 madárfajt mutatja be, mellyekkel leggyakrabban találkozhatunk madarász utunk vagy kirándulásaink során. A színes rajzok és a rövid ismertetőik segítik a felismerést. Kapható az MME Titkárságon, ára tagoknak: 400, míg a nem tagoknak: 450 Ft.

**A NÁDASOK
kezelése**

GAZDASÁGI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI SZEMPONTOK SZERINT
C. J. Hawk and P. V. José

A nádasok kezelése gazdasági és természetvédelmi szempontok szerint

A nádasok kiemelkedő fontosságú élőhelyek, otthont biztosítanak néhány különösen védett, rendkívül ritka és érdekes fajnak.

E könyv az Angol Királyi Madártani Egyesület (RSPB) és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közötti együttműködés keretében jött létre.

Reméljük, ezzel a kiadvánnyal hozzá tudunk járulni a hazánkban is veszélyeztetett nádasok szakszerű kezeléséhez.

Ára: 2000 Ft

Egyesületi tagoknak: 1800 Ft

Szerkesztőbizottság:

Drexler Szilárd,
Lovászi Péter,
Marik Pál,
Schmidt Egon

Olvasó szerkesztő: Szarka Jánosné

Szedő: Bányai Lászlóné

Felelős kiadó: Fidlóczky József

Felelős terjesztő: Harangi István

Kéziratokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza.

Nyomás: LKL Color Kft.

„A természet szolgálatában!”

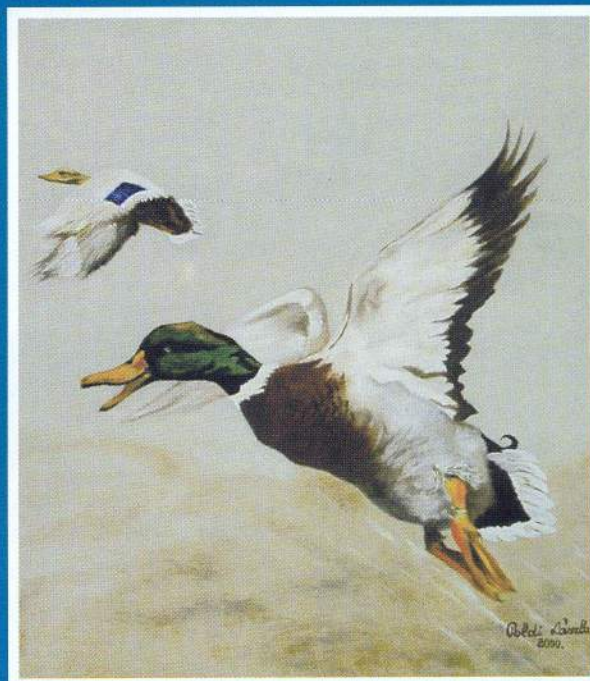
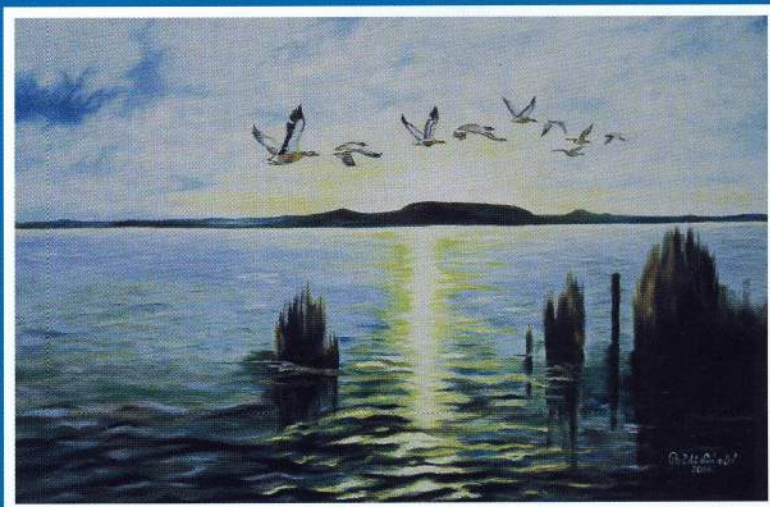
A madártávlat a Nemzeti Kulturális Alap és a Központi Környezetvédelmi Célelőirányzat támogatásával jelenik meg.

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG

MADÁRTÁVLAT GALÉRIA

Toldi László
festményei

TALÁLD KI!!

A felsorolt 12 madár közül, melyik nyolc fészkrét ábrázolják a képek? A nyertesek között három darab

"Madarak Magyarországon"

című kiadványt sorsolunk ki.

Beküldési határidő: szeptember 30.

- Barázdabillegető,
- sárga billegető,
- citromsármány,
- csilpcsalpfüzike,
- erdei pinty,
- zöldike,
- dankasirály,
- fekete rigó,
- énekes rigó,
- héja,
- karvaly,
- kabasólyom.

